

Turisme de voluntariat i gènere

La perspectiva de la dona a la crisi de refugiats de Grècia

INDEX

RESUM I PARAULES CLAU.....	4
AGRAÏMENTS	5
1. INTRODUCCIÓ	6
1.1. OBJECTIUS	7
2. MARC TEÒRIC: REVISIÓ LITERÀRIA	8
2.1. TURISME DE VOLUNTARIAT.....	8
2.1.1. Definició	9
2.1.2. Orígens i evolució	11
2.1.3. Tipologies	13
2.1.4. Motivacions	15
2.1.5. Pros i contres del turisme de voluntariat.....	18
2.1.6. Riscos del voluntariat	20
2.1. GÈNERE I VOLUNTARIAT.....	24
2.2.1. Diferències de gènere en el voluntariat.....	24
2.2.2. Diferències de sexe en el voluntariat.....	26
2.2.3. Riscos de les dones voluntàries	27
3. ESTUDI DE CAS	28
3.1. LA CRISI MIGRATÒRIA: ELS REFUGIATS A GRÈCIA.....	28
4. METODOLOGIA	31
5. PRESENTACIÓ DELS RESULTATS.....	36
5.1. CONCEPTE DE VOLUNTARIAT	36
5.2. MOTIVACIONS	37
5.3. LA IMPORTÀNCIA DEL DISTANCIAMENT EMOCIONAL.....	40
5.4. PROBLEMÀTIQUES DE GÈNERE A NIVELL SOCIAL	42
5.5. RISCOS I PERILLS DE LES VOLUNTÀRIES	46
5.6. CANVIS EXPERIMENTATS DESPRÉS DEL VOLUNTARIAT	48
5.7. PERCEPCIÓ DEL TURISME	51
6. CONCLUSIONS	53
7. BIBLIOGRAFIA.....	56

FIGURES

Figura 1: Categorització del turisme de voluntariat.	11
Figura 2: Perfils establerts segons les motivacions en voluntariats humanitaris.....	17
Figura 3: Rutes migratòries dels refugiats cap a Europa.	28

GRÀFICS

Gràfic 1: Països més conflictius i els diferent tipus d'atacs als voluntaris del 2016 al 2018 (que es van saber).	22
---	----

TAULES

Taula 1: Tipus i característiques de voluntariat informal.....	14
Taula 2: Motivacions del turista voluntari.....	15
Taula 4: Principal atacs a voluntaris i víctimes: estadístiques del 2009-2018.	22
Taula 5: Nombre aproximat d'arribades marítimes a Itàlia, Xipre i Malta i arribades marítimes i terrestres a Grècia i Espanya.	29
Taula 6: Perfil de les participants a l'estudi.....	34

RESUM I PARAULES CLAU

Resum: La recent crisi dels refugiats a Grècia ha generat un moviment destacat de voluntaris internacionals oferint el seu temps i les seves habilitats per donar suport a totes les persones afectades. Atesa la falta d'estudis turístics amb perspectiva de gènere en aquest àmbit, aquest treball pretén entendre com es viu aquesta experiència des de les vivències de voluntàries que hi han participat. A través de l'opinió de 14 dones s'ha permès conèixer què les va motivar a marxar, quines dificultats es van trobar com a dona, a quins riscos i perills estaven exposades i quin ha estat l'impacte real posterior al viatge. A més a més, s'ha analitzat fins a quin punt el fet de ser dona les ha condicionat, comprovant així la importància del gènere en el cas de la crisi dels refugiats de Grècia. Per últim, s'ha pogut observar una contradicció amb el que s'entén per turisme de voluntariat i la concepció que en tenen les entrevistades. Per a elles no és un viatge per gaudir o per fer turisme, ja que la gravetat de la situació fa que una part important de l'experiència sigui negativa o difícil de gestionar.

Paraules clau: Turisme de voluntariat, dona, ajuda humanitària, perspectiva de gènere, crisi dels refugiats, Grècia.

AGRAÏMENTS

En primer lloc, agrair a totes les noies que han volgut participar en aquest treball i que han permès el meu interrogatori com una operació a cor obert. El voluntariat les ha unit entre elles, però no arriba ni de bon tros a representar tot el que són, han donat i han fet. Admiro i honoro no només a aquestes noies, sinó a totes les forces humanitàries que treballen dia a dia a Grècia i a tants altres llocs. Dedico aquest treball a totes elles i tots ells. M'ha sorprès molt com en són de fortes, càlides, lluitadores, solidàries, humanes, transparents i lliures, però sobretot, lliures de por. Sé que moltes d'elles es poden creure no mereixedores d'aquests elogis. M'han repetit molt que són els refugiats els que haurien de ser vistos amb aquests ulls i que elles no són més que una puça que trasteja al seu costat. Malauradament, a ulls d'Europa i de molta gent és així, però cal, d'igual manera, reconèixer la seva feina i els seus principis, que han evitat que la catàstrofe sigui encara pitjor.

En segon lloc, no hem d'oblidar que tota aquesta fortalesa l'han aconseguit, molts cops, a base de bufetades molt dures, d'hores i d'hores de plors, de tsunamis de realitat, de debats mentals asfixiants, d'un autoconeixement escandalós, d'abusos de poder, de deshumanització, d'infinita incomprensió, essent testimonis de situacions conflictives, racistes o de vida o mort i, en alguns casos, a través de mirades fulminants que menyspreen la supèrbia d'una dona blanca europea que ha vingut "a salvar el món".

Han estat mentalment devastades, però el més important és que, malgrat tot, s'han aixecat, han seguit i ho tornarien a fer mil i una vegada. No per a elles, sinó per a ells.

Per descomptat agrair a tot el meu entorn el suport que m'ha donat en moments d'alts i baixos al llarg d'aquest procés que certament, obrir aquest meló per mi també ha estat difícil de pair. Ja sigui des dels familiars, amics o coneguts i evidentment a les meves companyes de pis, que han estat de gran ajuda per alleugerir el dia a dia.

I no em deixaré a la meva tutora, que m'ha guiat i aconsellat de la manera més professional possible, però que també m'ha escoltat i m'ha acompanyat per fer d'aquest treball un experiència enriquidora i transcendent.

També agrair-me a mi mateixa haver tirat aquest tema. Haver sigut capaç de mirar a la cara a les 14 noies, escoltar les seves històries, transmetre-les al món de la millor manera possible i formar part d'aquesta societat subatòmica que intenta aportar alguna cosa. Haver tingut l'oportunitat de sentir-les ha estat molt més necessari que no pas qualsevol nota que pugui merèixer aquest treball. Els seus coneixements són or i espero que deixin una bona empremta. Perquè aquest treball no va de turisme, va de realitat *my Friend*.

1. INTRODUCCIÓ

Tot i que el propòsit primordial del turista és essencialment viure experiències en primera persona que proporcionin un enriquiment personal (Wong, Newton, & Newton, 2014), han anat sorgint altres branques de turisme que permeten al visitant afavorir directament les comunitats locals (Butcher, 2003). Un dels clars exemples és el turisme de voluntariat, que intenta combatre les desigualtats socials i ajudar a les persones més necessitades. Actualment aquest tipus de turisme viu un moment d'alta popularitat i així ha quedat demostrat amb l'actual crisi dels refugiats a Grècia.

A partir del 2014 la xifra de refugiats que fugien de conflictes bèl·lics es va disparar. Mai abans Europa havia tingut tants demandants d'asil de cop, fent que la seva absorció i gestió fos molt complicada. D'aquí que es van bloquejar les fronteres, amb totes les conseqüències que comporta, i es va començar a acumular gent a Grècia, creant infinitat de camps de refugiats. Simultàniament milers de persones no es van quedar indiferents i s'hi van desplaçar per ajudar a tota aquesta gent. La singularitat de la situació, fa que sigui digne d'estudi, ja que el fenomen del turisme de voluntariat ha estat clau per apaivagar l'impacte de l'estada dels refugiats a Grècia.

En general el sector turístic es caracteritza per una forta feminització de la seva força de treball (Moreno Alarcón & Cañada Mullor, 2018). Això mateix passa en l'àmbit del voluntariat internacional, on el gruix més importat de participants són dones (ONU Voluntarios, 2018). Aprofitant aquestes circumstàncies, aquest treball s'ha volgut enfocar des de la perspectiva de gènere perquè s'entén com una realitat condicionant que pot influir en la vivència i tracte rebut durant l'experiència de voluntariat. A més a més, s'ha decidit analitzar "el fenomen grec" únicament des del gènere femení entenent que les dones, simplement per ser-ho, pateixen discriminacions socials i de gènere que no rep el gènere masculí. És a dir, es troben en desigualtat de condicions per no formar part del sexe privilegiat dins la forma d'organització social patriarcal que regeix la societat actual. D'aquesta manera també es pretén donar la veu i el protagonisme que es mereix el a aquest col·lectiu, que massa sovint queda amagat i subordinat al masculí.

Així doncs, aquest Treball Final de Grau es fonamenta sobre dos elements molt potents: es pretén analitzar el turisme de voluntariat sota una mirada de gènere. El fet que l'estudi se centri a Grècia no ha estat casualitat. En aquest indret les voluntàries es mouen en un entorn molt canviant i caòtic, exposades a tot tipus de perills. A més a més, estan en contacte amb persones amb rerefons culturals molt diversos i que probablement han patit tota mena de xocs. Aquests factors plantegen un escenari molt particular que genera infinits reptes per a totes elles. Conèixer les seves experiències i com les ha afectat i condicionat el fet de ser dona, fa que aquest projecte sigui d'especial interès. D'altra banda, atesa la manca d'estudis amb perspectiva de gènere dins del turisme de voluntariat i especialment en la crisi dels refugiats, fa encara més necessari aprofundir en aquest tema.

S'ha considerat adient estructurar el treball amb dos grans blocs: el marc teòric i el marc pràctic. Dins del marc teòric s'ha fet una revisió general de la literatura acadèmica respecte el turisme de voluntariat, veient tant tots els components que el formen com la seva evolució. En segon lloc, s'ha ubicat el rol de la dona dins d'aquest món, estudiant des de les motivacions, les

diferències de gènere i riscos i perills que comporta fer voluntariat essent dona. En el cas pràctic, s'ha fet un estudi qualitatiu mitjançant entrevistes amb profunditat a 14 dones que han estat a Grècia. Amb l'objectiu de saber què les va motivar, com van viure l'experiència i com les ha afectat el fet de ser dona. Tota aquesta informació s'exposa al capítol de resultats, on s'analitzen al detall els factors esmentats anteriorment. Finalment, s'han tret les conclusions pertinents de la recerca empírica, lligant-ho amb la informació recopilada al marc teòric.

El conjunt d'aquest treball ha estat motivat per diferents factors. Tant el voluntariat com el feminisme han guanyat molta força els últims anys. Personalment penso que barrejar aquests dos temes és molt engrescador i el fet que jo també sigui una dona i que la crisi dels refugiats ens toqui de tan a prop, ha fet que d'alguna manera em sentís interpel·lada a investigar. A més a més, considero que és una gran oportunitat per aprendre de dos mons distints, però que es combinen molt bé i són molt necessaris de conèixer en el moment actual en què vivim.

1.1. OBJECTIUS

Els objectius d'aquest treball s'han establert amb la finalitat de conèixer quina és la realitat de les dones que han col·laborat com a voluntàries a la crisi de refugiats de Grècia, tenint com a objectiu principal:

A) Analitzar com influeix el gènere en el transcurs d'una experiència de turisme de voluntariat.

Com a objectius secundaris s'han concretat els següents punts:

1. Descriure què entenen les dones per turisme de voluntariat en casos d'emergència humanitària.
2. Veure fins a quin punt les expectatives coincideixen amb les experiències viscudes.
3. Conèixer les motivacions d'una dona en aquest tipus de turisme.
4. Analitzar les problemàtiques de gènere, els riscos i els perills a què enfronten les dones en contextos conflictius i d'emergència humanitària.
5. Saber quin és l'impacte real de l'experiència un cop es torna a la vida quotidiana.

2. MARC TEÒRIC: REVISIÓ LITERÀRIA

El marc teòric d'aquest treball està dividit en dos grans parts: el turisme de voluntariat i la relació del gènere femení i el voluntariat. A la primera part s'ha fet una revisió general de la literatura acadèmica respecte el turisme de voluntariat, veient tant tots els components que el formen com la seva evolució i, en segon, lloc s'explica el rol de la dona dins aquest món.

2.1. TURISME DE VOLUNTARIAT

És ben cert que el segle XXI està destapant moments excepcionals. El planeta sembla que s'hagi revelat contra els humans, a tots els nivells, i també entre nosaltres mateixos, perjudicant-nos egoïstament sense pensar més enllà del demà. La crisi climàtica, la crisi econòmica, els desastres naturals, les malalties infeccioses, l'extremisme polític, el terrorisme, les guerres que segueixen i les que comencen, la pobresa o fam mundial són alguns dels detonants dels greus problemes humanitaris que adverteixen les Nacions Unides a "l'Informe sobre l'estat del voluntariat en el món 2018" (ONU Voluntarios, 2018). Tots aquests components han generat una crisi migratòria imprevista, fent que el 2018 es desplaçessin més de 68 milions de persones a tot el planeta buscant una vida millor i més igualtat d'oportunitats (ONU Voluntarios, 2018).

El turisme de voluntariat representa una petita ajuda, però molt preuada, per evitar que aquests conflictes no empitjorin o, si més no, que siguin més suportables pels col·lectius més vulnerables, col·laborant de manera transversal a millorar les condicions de vida de moltes persones. D'acord amb Elliott (2008), en els darrers 20 anys el ràpid desenvolupament d'aquesta branca de turisme no és només l'expansió d'un simple nínxol de mercat, sinó un creixement exponencial del sector (Wearing & McGehee, 2013, Sherraden, Stringham, Sow, & McBride, 2006, Sin, Oakes, & Mostafanezhad, 2015, Whittaker, McLennan, & Handmer, 2015, Novelli, 2005). Stainton (2016) ho especifica encara més anunciant que la indústria turística del voluntariat s'ha convertit en un macro-nínxol amb un desplegament infinit de micro-nínxols per sota seu. Així mateix, Butcher (2011) ho qualifica quasi com un turisme de masses.

Aquest increment continu ha estat distingit en dues ocasions per la Comissió Europea (Cattan, Hogg, & Hardill, 2011): el 2001, en assenyalar l'any com l'*Any Internacional del Voluntariat 2001* per tal d'honorar els assoliments dels voluntaris a nivell mundial i incentivar a la contribució del treball voluntari; i el 2011, com a l'*Any Europeu de Voluntariat* per fer un reconeixement a més de 100 milions d'Europeus actius a tots els estats membres.

Un estudi de Tourism Research & Marketing (2008) indica que des dels anys noranta més d'1,6 milions de persones s'han bolcat a realitzar tasques de voluntariat arreu del món. D'acord amb les Nacions Unides (ONU Voluntarios, 2018) actualment la feina que han fet els voluntaris i voluntàries internacionals el 2018 equival a 109 milions de treballadors a jornada completa. Només el 30% d'aquests cooperen amb organitzacions i entitats, el 70% restant procedeix del compromís informal entre individus. En línies generals les dones participen més activament que els homes: un 57% davant d'un 43%, però en accions voluntàries informals guanyen de lluny les dones, amb un 60% d'implicades, vers un 40% d'homes (ONU Voluntarios, 2018). El que és important és que tothom aporti el seu granet de sorra.

2.1.1. Definició

Stainton (2016) adverteix de l'ambigüitat de la definició de turisme de voluntariat, igual que Lyons & Wearing (2012) que consideren que les definicions concretes poden restringir les activitats que engloba sota una única etiqueta. Cnaan, Handy, & Wadsworth (1996) també es resisteixen a oferir-ne una de sola i després de revisar-ne moltes suggereixen classificar-les en quatre grans grups segons la seva naturalesa: la *lliure o no lliure elecció*; *l'objectiu de l'ajuda*; *l'estructura d'entitats escollida*; i els *beneficiaris previstos*. Amb aquesta catalogació les definicions més rigoroses afirmen que el voluntariat ha de ser: íntegrament voluntari i no forçós; no beneficiós o per interès propi; dur-se a terme a través d'una organització formal; i que no hi hagi cap relació o afinitat entre voluntaris i afavorits, per exemple ser de la mateixa ètnia. Altrament, les definicions més extenses comprenen tasques que suposen cert nivell de coacció (com ara assistir a un voluntariat a l'escola); una retribució inferior al cost de la feina feta i dels serveis prestats; realitzar-se sense entitats formals; incloure persones d'origens similars (religiosos, de gènere o residencials) i, fins i tot, propis voluntaris com a principals beneficiaris (Cnaan et al., 1996). Així mateix Lyons & Wearing (2012), diuen que no és que existeixin moltes definicions, sinó que hi ha moltes tipologies de turisme de voluntariat.

Segons Novelli (2005) el turisme de voluntariat es percep d'una manera bidimensional. Per un costat, la gent que realment vol donar el seu temps en projectes per millorar el medi o l'àrea local on treballen; i per l'altre costat, el desenvolupament de l'individu a través dels beneficis intrínsecs de contribuir en aquests projectes.

Prenent en consideració els paràgrafs anteriors, cal citar algunes definicions elementals. Clark (1978) va ser un dels primers a fixar què es considera una persona voluntària, entenent-ho com algú que ofereix un servei, temps i habilitats per beneficiar els altres i proporcionar ajuda voluntària personal per promoure l'aprenentatge mutu, l'amistat i l'aventura. D'altra banda, Bussell & Forbes (2002, p.246) especifiquen que "a volunteer must have some altruistic motive", referint-se a que un voluntari ha de tenir algun motiu altruista. Conseqüentment, fa que l'altruisme sigui el motiu central on hi hagi la recompensa intrínseca a l'acte de voluntariat (Novelli, 2005). Tot i això, Haski-Leventhal (2009, p.1) puntualitza que "not every act of volunteering is altruistic and not every altruistic act is volunteering", és a dir que no tots els actes de voluntariat són altruistes i no tots els actes altruistes són voluntaris. La diferència rau en que un acte voluntari remarca la lliure elecció de donar ajuda i un acte altruista, més aviat descriu que l'orientació de l'ajuda sempre és cap a un altre i mai serà en benefici propi; sinó no seria altruisme i passaria a ser cooperació (Haski-Leventhal, 2009).

Una definició comentada en molts estudis és la de "turista voluntari" de Wearing (2001), que exposa:

Those tourists who, for various reasons, volunteer in an, organized way to undertake holidays that might involve aiding or alleviating the material poverty of some groups in society, the restoration of certain environments, or research into aspects of society or environment (p1).

Aquells turistes que, per diversos motius, fan voluntariat d'una manera organitzada mentre estan de vacances i que pot implicar ajudar o alleugerir la pobresa material d'alguns col·lectius de la societat, la restauració de certs entorns o la recerca d'aspectes de la societat i el medi ambient. (p.1)

Aquest fragment deixa clar que l'objectiu és generar impactes positius a la comunitat local i al medi ambient, així com McGehee & Santos (2005) que també coincideixen, però puntualitzant que s'utilitzen temps i recursos propis per ajudar a qui ho necessiti.

En relació amb el primer punt de vista de Novelli (2005), Brown (2005) opina que el participant en primer lloc gaudeixi de l'experiència i en segon lloc realitzi serveis de suport a la regió, incloent l'operador turístic com a element comercialitzador de l'activitat i limitador de les opcions del voluntari, deixant-lo quasi com a simple visitant. Brown ho formula:

A type of tourism experience where a tour operator offers travellers an opportunity to participate in an optional excursion that has a volunteer component, as well as a cultural exchange with local people". (p.480)

Un tipus d'experiència turística on un operador turístic ofereix als viatgers l'oportunitat de participar en una excursió opcional que tingui un component voluntari, així com un intercanvi cultural amb la gent local. (p.480)

La idea de turisme de voluntariat, més aviat lucrativa, que esmenta Brown (2005) ha fet sorgir el terme *volunturisme*, que dona igual credibilitat a l'experiència de voluntariat i a la de fer turisme, fent que esdevingui fonamentalment un servei turístic (Wearing, 2001). D'aquesta manera s'ha creat una oferta i una demanda, basada en difondre les activitats dels programes de voluntariat de les ONG i els recursos naturals del destí (Wearing & Ponting, 2009). David Clemmons, el fundador de *VolunTourism.org*, va ser un dels primers a precisar-la:

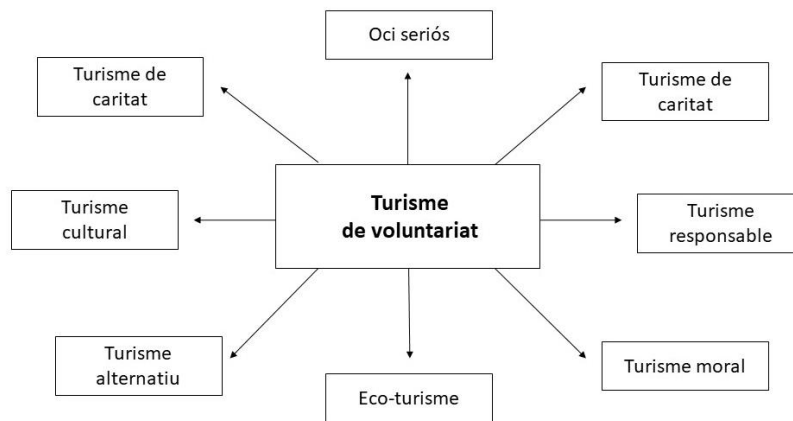
The conscious, seamlessly integrated combination of voluntary service to a destination and the best, traditional elements of travel - arts, culture, geography, history and *recreation* - in that destination (Voluntourism.org, 2011).

La combinació conscient i perfectament integrada de servei voluntari en una destinació i els millors elements tradicionals del viatge - arts, cultura, geografia, història i *lleure* – en aquella destinació. (Voluntourism.org, 2011).

Segons Wearing (2001) el *volunturisme* fa referència als turistes que paguen per desplaçar-se a un altre indret on trien fer servir el seu temps lliure per contribuir en experiències significatives. D'aquesta manera ajuden a les comunitats locals, entregant-los-hi els recursos que necessiten, restaurant i conservant entorns i ajudant en investigacions per protegir hàbitats o espècies. En definitiva, però, que una vivència sigui VOLUNTURISA o volunTURISTA depèn de les motivacions del participant (Stainton, 2016). També és cert, però, que el turisme de voluntariat és d'una naturalesa diferent de les típiques vacances turístiques, suposa circumstàncies on les persones molts cops s'han d'afrontar a esdeveniments desagradables, confrontant experiències, sovint extremes, en una comunitat estrangera (Müller & Scheffer, 2019).

També convé subratllar que molts individus no es perceben com a turistes voluntaris, sinó que formen part d'altres branques de turisme com el d'aventura, l'ecoturisme, el turisme sostenible, el turisme d'investigació ambiental (Lo & Lee, 2011, Wearing, 2001) o el turisme filantròpic (Lacey, Peel, & Weiler, 2012). La similitud de camps en què es mou el turisme de voluntariat ha fet que apareguin múltiples aproximacions per referir-s'hi. Una possible resposta la dona Novelli (2005), plasmant la vinculació amb els diferents tipus de turisme i activitats de lleure a la Figura 1. S'imagina el turisme voluntari com a una sèrie d'elements separats, però relacionats.

Figura 1: Categorització del turisme de voluntariat.

Font: Novelli (2005, p.185).

A part de totes aquestes sub-variants hi ha encara més etiquetes, com ara voluntariat pel desenvolupament, caritat, justícia o, fins i tot, turisme *pro-pobres* (Wearing & McGehee, 2013). En definitiva, infinitats de variants i perspectives que li donen a aquest tema un caràcter molt més extens, complexa i polifacètic del que ens podem pensar.

2.1.2. Orígens i evolució

Novelli (2005) exposa que el fenomen del voluntariat té els orígens en l'altruisme i en els moviments missioners de segle XIX. Els objectius d'aquestes missions eren trencar amb el classisme i l'estigmatització de la societat, de manera que mica en mica es van anar creant institucions socials per tal de combatre els problemes socials i generar el bé comunitari (Novelli, 2005). D'aquí que van sorgir varies organitzacions, com per exemple Creu Roja. En efecte, el recolzament humà és la clau en situacions conflictives i imprescindible pel futur dels col·lectius necessitats.

Respectivament Halttunen (1995) entra una mica més en detall i manifesta que el voluntariat té l'arrel en l'anomenat *humanitarisme popular*. Aquest moviment es remunta a principis del segle XVIII, quan va sorgir una sensibilitat humanitària local i global a Anglaterra i als Estats Units que va estendre noves pràctiques culturals mai vistes fins aleshores. En aquesta línia, Lester (2002) explica com l'humanitarisme va establir-se com un nou sentit de responsabilitat cap a desconeguts en debats sobre el comerç d'esclaus; ampliant aquesta comesa encara més a causa de les disputes pels processos d'assentament colonial a la dècada dels anys 1820 i 1830. Ho expressa així:

The genealogy of a modern British sense of responsibility for the plight of distant strangers... known as humanitarianism, was in the first case developed overseas through debates over the slave trade in the late 18th century, and its remit was further extended as a result of the contested processes of colonial settlement in the 1820s and 1830s'' (Lester, 2002, p. 277).

D'altra banda, Alexander (2012) indica que el turisme de voluntariat neix com una experiència britànica i/o europea lligada al *Grand Tour*, que a poc a poc va anar incloent altres territoris com

Austràlia, Estats Units (des d'un enfocament que incloïa les classes mitjanes i viatges evangelistes) i també participants del continent asiàtic o africà. Actualment alguns dels motius pels quals els turistes s'han bolcat a fer accions d'aquest tipus s'han modificat, i ha derivat, en molts casos, en un empatx de monòtons paquets de vacances que no ofereixen suficient per aquells que el que busquen és aventura (Novelli, 2005).

L'auge del turisme de voluntariat ha fet que els mercats acollissin aquest moviment sota el paraigua de "rise of global work" (pujada del treball global), com molt bé designa Jones (2008). D'aquesta manera, s'insinua als turistes voluntaris que canviaran el món mitjançant experiències de voluntariat internacional, mentre les empreses van fent negoci amb ells. Mostafanezhad (2014), altrament, sosté que el turisme de voluntariat és un component més de *l'humanitarisme contemporani o popular*, percebut com un gest empàtic de preocupació mercantilitzada.

Un objectiu fàcil d'atraure en aquests tipus de viatges, i que sense voler ha ajudat molt a la popularització i divulgació del voluntariat, són els "gappers" les persones que decideixen fer un *gap year* o, en català, un any sabàtic (Novelli, 2005). Aquestes pauses es focalitzen en el desenvolupament personal, però alhora, milloren el currículum (Novelli, 2005). Tanmateix, moltes universitats se n'aprofiten i envien els estudiants en programes de mobilitat internacional amb la possibilitat de fer voluntariats (Macdonald, 2019). Simpson (2005) ho anomena la *professionalització del viatge juvenil* i considera aquesta experiència adient als valors i a la retòrica de les empreses, que està canviant en relació amb el mercat neoliberal. Certament, Simpson no va desencaminat ja que segons Urry (1990) moltes empreses prefereixen contractar candidats amb aquestes experiències.

Molt relacionada és la postura de Sin et al. (2015), que veuen al turista voluntari productivament com una forma de governabilitat neoliberal, una espècie de "tecnologia del jo", on els participants són actors competitius, emprenedors, orientats als mercats, individualistes, responsables, actius i ciutadans globals. Així ho descriu:

Volunteer tourism can thus be productively viewed as a form of neoliberal governmentality, a kind of "technology of the self" through which subjects constitute themselves simultaneously as competitive, entrepreneurial, market-based, individualized actors and *caring*, responsible, active, global citizens (Sin et al., 2015, p.122).

Sumat a aquest fet, també és cert que el turista inter-cultural s'ha convertit, en molts casos, en un neo-colonialista (Lacey et al., 2012), amb una tendència d'observar passivament els hostes en comptes de buscar una manera de relacionar-s'hi.

Es podria dir que un dels grans responsables d'aquest boom a escala global són els mitjans de comunicació (Novelli, 2005). Però també és cert que organitzacions internacionals com Band Aid, Live Aid music festival, UNHUR o Unicef deuen el seu èxit a personatges famosos com l'Angelina Jolie, en Leonardo DiCaprio, la Nicole Kidman o la família Beckham (Mostafanezhad, 2014). S'han convertit quasi en ambaixadors de marca fent publicitat de les seves accions i proporcionant-los noves oportunitats per donar a conèixer la seva causa. Mostafanezhad (2014) anomena aquest fenomen com *humanitarisme de celebritats o filantropia de famosos*. De la mateixa manera, en aquests últims anys moltes ONG han fet pinya amb operadors turístics per tal de recaptar fons i alhora crear vacances d'aventura; recolzant-se en una mera qüestió de

màrqueting, on les companyies volen exterioritzar una imatge ètica i de responsabilitat social (Novelli, 2005).

Si bé tot això és cert, Mostafanezhad (2014) assegura que el turisme de voluntariat, i tots els components que el formen, representen una estructura que va mutant i sempre està en constant evolució, d'aquí que la percepció que se'n tindrà d'aquí uns anys pot ser molt diferent.

2.1.3. Tipologies

Igual que existeixen múltiples definicions de turisme de voluntariat, les tipologies també són moltes variades. Primer de tot, cal diferenciar entre dos grans branques: el turisme voluntari internacional i el nacional o domèstic. Aquest darrer terme és definit per a Pompurová, Sokolová, & Cole (2020):

“Podem caracteritzar el turisme voluntari domèstic com una forma d'utilitzar el temps de lleure, que combina un canvi de residència habitual per tal d'obtenir una experiència integral (mitjançant el consum de productes turístics) amb activitats de voluntariat, especialment en atraccions turístiques, en organitzacions de serveis turístics, en esdeveniments organitzats i en campaments residencials”. (p. 4)

“We can characterize domestic volunteer tourism as a way of using leisure time, which combines a change of habitual residence in order to gain a comprehensive experience (through consumption of tourism goods) with voluntary activities especially in tourists' attractions, in tourism service organizations, at organised events and residential camps”. (p. 4)

Mentre que els participants en turisme de voluntari nacional estan motivats pel desig de gaudir de l'entorn, conèixer altres voluntaris i utilitzar el seu temps lliure de manera significativa, els voluntaris internacionals tenen altres preferències (Pompurová et al., 2020). Aquests se senten atrets per la configuració de l'ONG (valors, missió, serveis que realitzen, responsabilitat del projecte, etc.), la capacitat per "escapar" de les tasques quotidianes i la destinació seleccionada, ja que també volien gaudir de la bellesa del lloc com a turistes convencionals (Pompurová et al., 2020).

El tipus de voluntariat que realment és interessant per aquest treball és l'internacional. Sherraden, Lough, & Moore McBride (2008) entenen el servei de voluntariat internacional (IVS) com un període organitzat de compromís i contribució a la societat per part de persones que es fan voluntàries fora del seu país. Ho defineixen així: “An organized period of engagement and contribution to society by individuals who volunteer across an international border”. (p. 165)

De voluntariats internacionals n'hi ha de molts tipus, però Sherraden et al. (2006) ho classifiquen en dos grans grups segons la finalitat de viatge. El primer grup promou la comprensió internacional, és a dir, permet tenir experiències per contribuir al desenvolupament personal, social i educatiu del voluntari, però sobretot posa èmfasi en l'aprenentatge intercultural entre amfitrions i hostes mitjançant la immersió. Això inclou freqüentment activitats en camps de treball i està enfocat majoritàriament a persones joves que fan estades curtes, sense unes habilitats o coneixements concrets. També és habitual que en aquest tipus de programes els participants hagin de pagar als organitzadors o a les ONG encarregades de la gestió. Normalment els voluntaris col·laboren en la construcció d'escoles o centres comunitaris, realitzen activitats socials o educatives i ajuden a famílies desfavorides. A més a més, també poden participar en

projectes ecològics o ambientals típicament vinculats amb reserves naturals per ajudar a conservar i preservar l'espai, per exemple, plantant arbres, traçant camins, cuidant espècies animals i vegetals, netejant i fent manteniment, etc.

El segon tipus de voluntariat internacional establert per Sherraden et al. (2006) proporciona ajuda pel desenvolupament i alleujament humanitari. Aquest grup se centra en programes per a voluntaris amb habilitats i competències específiques, per així contribuir a millorar les condicions de vida de les comunitats locals. És molt habitual que s'hi involucrin adults i professionals jubilats i que agafin un compromís a temps complet per a un cert període de temps o fins i tot durant diversos anys. Aquest tipus de voluntaris sovint són necessaris en desastres naturals, com ara: terratrèmols, inundacions, explosions volcàniques, etc.; en esdeveniments catastròfics causats per accidents: accidents d'avió, enfonsaments d'embarcacions, desastres miners, accidents industrials, etc.; o desastres fruit de l'ésser humà: guerra, terrorisme o repressió política. Es poden ser necessaris des de metges, epidemiòlegs, equips de rescat amb gossos, bombers, enginyers, etc. i normalment estan organitzats tant per governs, com per organitzacions no governamentals (per exemple, Creu Roja Internacional o Metges Sense Fronteres).

2.1.3.1. Voluntariat informal en emergències i desastres

Molts cops els ciutadans són els primers a desplaçar-se i col·laborar en situacions d'emergència i desastre humanitari, com és el cas de Grècia (Whittaker et al., 2015). Les tasques que realitzen en aquest context són vitals per a la supervivència de les persones afectades. Aquests voluntaris no tenen per què estar lligats a cap organització per ajudar i, és per això, que sovint se'ls infravalora. D'acord amb Whittaker et al. (2015) se'ls considera *voluntaris informals* (taula 1) i se'ls pot classificar en tres grups segons la implicació en la gestió d'aquestes crisis: els *emergents*, els *extensius* i els *digitals*.

Taula 1: Tipus i característiques de voluntariat informal.

	Característiques
Voluntariat emergent	Són voluntaris individuals o grups d'individus que es desplacen espontàniament al lloc del problema. Paret, Mayorga, & Lodree (2020) consideren que els voluntaris espontanis els motiva el desig de fer alguna cosa pels necessitats i responen impulsivament i immediatament després d'un desastre. No tenen per què estar afiliats prèviament a una organització i pot ser que no tinguin cap formació rellevant, habilitat o experiència en aquest àmbit. Tot i així, poden exercir unes tasques fonamentals en una primera resposta al problema, però tenen un paper qüestionable degut al seu desconeixement i la descoordinació, que pot entorpir la resposta planificada d'altres organitzacions o sense voler fer una mala gestió dels recursos disponibles. La desinformació d'aquests voluntaris també pot causar danys als afectats, als tècnics que responen a l'emergència i a ells mateixos, que sense una formació específica poden veure's sobrepassats emocionalment.
Voluntariat extensiu	Són grups i organitzacions sense una funció específica en emergències o desastres, que ofereixen els seus serveis o activitats voluntàriament. Són voluntaris que formen part d'un grup o associació ja existent com ara un club esportiu o d'oci, un grup religiós, una organització de serveis... Tenen coneixement de les necessitats dels afectats i amb les seves xarxes i recursos

	poden suplir-les. Per exemple, Rotary International recapta i reparteix menjar, material de primera necessitat i roba. No necessàriament han de fer donacions (materials i monetàries), sinó que moltes companyies van més enllà i s'involucren activament integrant aquestes activitats com a part de la responsabilitat social corporativa (CSR). Un altre exemple és la companyia de logística DHL, en la que els seus treballadors van participar activament en el programa per a la resposta del Tsunami de l'Oceà Índic del 2004, proporcionant transport de persones i materials a les àrees afectades.
Voluntariat digital	L'accessibilitat i la sofisticació de les comunicacions tecnològiques ha permès als ciutadans participar en emergències i desastres d'una nova forma. Des de xarxes socials, com ara Facebook o Twitter, que permeten compartir informació, fins a usos més complexes que impliquen la gestió de dades massives, la creació de pàgines webs per publicar coneixements, recaptar diners o fer difusió per infinitat de causes. Els voluntaris no necessiten passar llargues estades al lloc de la crisi, ho poden fer des d'un altre país i són igual d'útils.

Font: Whittaker et al. (2015. p.362).

2.1.4. Motivacions

Les funcions dels voluntaris són molt variades i els motius pel qual una persona decideix ser-ho també. Poden dependre de les responsabilitats associades al país que viuen, del temps que disposen, de les condicions econòmiques o, entre d'altres, les habilitats que tenen (Han, Meng, Chua, Ryu, & Kim, 2019). Alguns emprenen el viatge juntament amb ONG, lliurement o amb grups religiosos; poden anar a camps de treball, crear projectes socio-culturals, ajudar a reconstruir zones després d'un desastre natural, fer intercanvis culturals o qui més coneixements té compartir-los altruïstament per fins humanitaris (Sin et al., 2015). El més important, és saber per què ho fan i quins són els motius que els ha empès a fer aquest viatge. Les motivacions serveixen per entendre les necessitats del voluntari, ja que determinen el seu comportament durant l'estada. S'han fet molts estudis per esbrinar quines són les motivacions dels turistes voluntaris, però en aquest apartat se n'esmentaran els més rellevants per aquest treball.

Un d'ells és el de Han et al. (2019), que han establert 5 motivacions principals en el turisme de voluntariat internacional de viatgers joves (entre 19 i 31). La gran majoria de dones que han estat entrevistades en aquest treball tenen edats compreses entre aquests valors, fet que fa aquest article d'especial interès. Les motivacions són les següents:

Taula 2: Motivacions del turista voluntari

Motivacions	Explicació
Preocupació altruïsta cap a la comunitat	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Té uns valors i creences personals que fan que ajudar a altres persones de la comunitat tingui un sentit i sigui significatiu. ✓ Oferir una valuosa contribució a la comunitat d'acollida. ✓ Fer de voluntari pel bé de la comunitat d'acollida i de la societat.
Desenvolupament personal	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Millorar la personalitat i l'actitud. ✓ Millorar el desenvolupament personal i ampliar horitzons. ✓ Desafiar-se i provar les habilitats d'un mateix.
Educació	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Aprendre i fer un intercanvi cultural.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Practicar i aprendre una llengua estrangera. ✓ Aprendre coses noves i obtenir noves experiències.
Millora del ego	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Millorar el currículum per obtenir una feina millor. ✓ Tenir un currículum més atractiu que altres. ✓ Gaudir ampliant la carrera professional.
Escapisme	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Escapar de rutines repetitives. ✓ Escapar de la realitat.

Font: Han et al. (2019. p.562).

Més enllà de les motivacions d'un turista voluntari, Komenská (2017) diu que els immensos reptes que suposa fer un voluntariat enfocat en accions humanitàries fa que la motivació principal no pugui ser només guanyar coneixements en l'àmbit professional. Aquest és el cas dels voluntaris que ajuden a Grècia i per esbrinar-ho, Komenská (2017) argumenta que cal mirar les motivacions morals dels participants. Considera que n'hi ha 3:

1. **La proximitat** (o conveniència), és a dir, tenir un fort lligam emocional amb la comunitat i el lloc afectat. En alguns voluntaris se'ls pot despertar un instint protector. Aquest tipus de motivació és sovint la més limitada, basada en el lligam local i la generació d'empatia, tot i que és oposada a les motivacions de *turista voluntari* (explicat a continuació).
2. **L'ètica popular** (o ètica de virtut). Reflecteix una tendència recent que busca una experiència i una empatia amb el patiment de les persones vulnerables per tal d'obtenir, preservar o augmentar l'estatus social. Aquesta motivació en concret ha popularitzat l'humanitarisme i l'ha fet una activitat de moda, una activitat de vacances. La gent està disposada a pagar per fer-la, fins al punt que els mitjans de comunicació en fan promoció. Alguns l'anomenen *turisme humanitari*, *humanitarisme selfie* o *turisme voluntari* (Mostafanezhad, 2014). Aquesta motivació pot ser més egocèntrica que altruista i sovint pot causar problemes quan els voluntaris s'hi involucren i no estan preparats per afrontar les dures condicions sobre el terreny.
3. **Preferències axiològiques** (és a dir, les "lleis morals", si el voluntari és creient; o els seus "valors ètics", si no ho és). Segons Komenská (2017) tant la creença religiosa com la ideologia política són els motors del compromís humanitari. La motivació d'aquests voluntaris es basa en els seus valors, com ara: la humanitat, la cura, l'altruisme, la democràcia, l'empatia, la solidaritat... Aquests s'articulen després en lleis morals (per exemple, els manaments) i s'entenen com el deure moral de la persona.

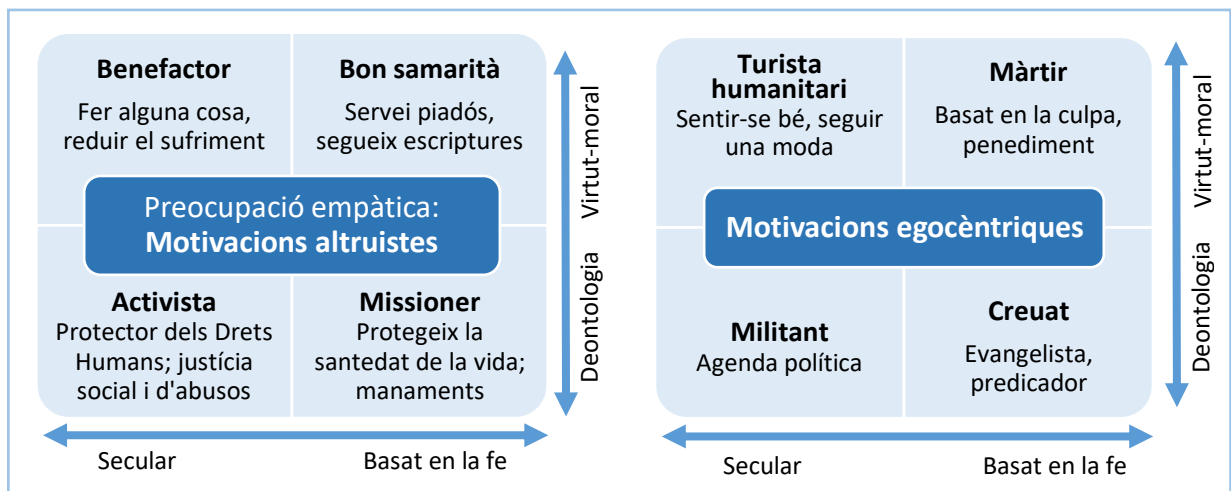
D'altra banda, basant-se en aquestes tres motivacions morals de Komenská (2017), Gomez, Newell, & Vannini (2020) han establert una sèrie de rols o perfils de voluntaris. Segons ells, aquestes motivacions es divideixen en dos grups: les motivacions amb una preocupació empàtica, és a dir, basades en l'altre (altruisme) i les motivacions egocèntriques, basades en un mateix. Normalment l'altruisme és la motivació principal, però també pot ser que hi hagi una combinació amb els beneficis d'un mateix, que es converteix en altruisme recíproc (Söderman & Snead, 2008). Gomez et al. (2020) també consideren que les motivacions essencials són les

altruistes i quan s'actua des de l'egoisme es tenen les mateixes motivacions, però transformades. Són motivacions contraposades, com dues cares de al mateixa moneda.

Per classificar els dos grups de motivacions (altruistes o egocèntriques) Gomez et al. (2020) han creat dos eixos amb uns extrems diferenciadors a cada eix. A l'eix horitzontal el perfil dels voluntaris és: *secular* (la motivació no és lligada a cap religió, és laica) / *basat en la fe* (la motivació és religiosa); i a l'eix vertical: *virtut-moral* (la motivació es basa en l'ètica-moral) / *deontologia* (la motivació es basa en unes regles o principis). El resultat de la gràfica es pot observar a la figura 2 i inclou vuit perfils de voluntaris que incorporen les motivacions que serveixen de motor primari per a la implicació.

Figura 2: Perfils establerts segons les motivacions en voluntariats humanitaris

Font: Gomez, Newell, & Vannini, (2020. p. 7).

Per a cada tipus de motivació Gomez et al. (2020) proposen una etiqueta descriptiva. En ambdós casos els voluntaris es poden impulsar per motivacions seculars o basades en la fe i en virtut-moral o deontològica, la diferència és on centre l'ajuda el voluntari: cap als altres o en un mateix.

Diferents autors han arribat a altres conclusions relacionades amb les motivacions. Meertens & Lion (2008), que opinen que hi ha persones que s'arrisquen més i prenen més riscos a la vida, mentre que n'hi ha que ho defugen. Normalment els perfils que estan disposats a córrer més riscos són individus creatius i innovadors, oberts a canvis i a oportunitats; mentre que els més conservadors s'adapten a la realitat existent, perquè no volen sortir de la zona de confort (Dong, 2015). Dong (2015) fa una relació dels riscos i les motivacions en què explica que les persones disposades a córrer riscos són les que participen en accions de voluntariat, ja que la situació és d'un alt grau d'incertesa. En canvi, pels conservadors participar en activitats d'aquest tipus els incomoda, d'aquí la seva abstenció.

Segons Jasper (1998) les emocions són una poderosa motivació per a la mobilització de voluntaris i activistes, i l'anomenada crisi dels refugiats a Europa no és una excepció. Sandri & Doidge (2019) van estudiar les emocions dels voluntaris que van ajudar al camp de refugiats de Calais, una ciutat al nord de França, anomenat "La jungla". Van identificar l'empatia i la ràbia com a factors principals de motivació, però Sandri & Doidge (2019) manifesten que l'empatia no només és la motivació inicial per prendre acció, sinó que també sosté l'activitat voluntària, ja

que els voluntaris prenen consciència de les seves emocions mentre treballen al camp. D'aquí la importància d'una bona preparació emocional per no bloquejar-se un cop al camp.

2.1.5. Pros i contres del turisme de voluntariat

Aparentment el turisme voluntari ha estat considerat un sector prometedor, capaç de beneficiar tant els voluntaris com les comunitats locals (Wearing, 2001), però alhora s'ha vist que pot produir forts impactes negatius. En els últims anys hi ha hagut un creixent interès per provar noves formes turístiques relacionades amb experiències humanitàries i això ha generat molts canvis en aquest sector (Mostafanezhad, 2014). A continuació es farà una revisió de la literatura existent i dels possibles impactes positius i negatius del turisme de voluntariat.

Respecta les motivacions, s'ha demostrat que alguns voluntaris poden estar més enfocats en els seus interessos personals que en els del projecte de voluntariat en si (Guttentag, 2009). Segons Söderman & Snead (2008) si s'assumeix que el turisme de voluntariat és beneficiós, que les motivacions dels voluntaris siguin egocèntriques no s'hauria de tenir en compte. De fet, moltes organitzacions turístiques ho han entès i han enfocat els seus projectes en base a aquests principis. Tanmateix, el problema sorgeix que es prioritzen les necessitats i el benestar dels voluntaris davant de les necessitats de les comunitats locals (Guttentag, 2009). Ignorar l'opinió dels locals pot comportar el seu desempoderament, però si se'ls escolta es pot obrir pas a un desenvolupament sostenible i a la vegada a una experiència molt enriquidora pels voluntaris (Lacey et al., 2012).

Bandyopadhyay (2019) és molt crítica amb el turisme de voluntariat i denuncia que reafirma el post-colonialisme, és a dir, fonamenta la globalització del patiment i el complex del salvador blanc. Segons Bandyopadhyay (2019) en el turisme de voluntariat hi ha una part de racisme i alhora masclisme vers els homes nadius quan es deixa l'home blanc occidental com l'heroi en una terra salvatge que necessita ajuda i se l'ha d'ensenyar a desenvolupar de manera pròspera. Bandyopadhyay (2019) també debat si l'ajuda que s'ofereix té la intenció d'animar a les comunitats a ser autosuficients o realment les fa dependents, perquè així els voluntaris puguin seguir sentint-se satisfets fent aquestes tasques. D'acord amb Wearing (2001) el principal perill és que els voluntaris reiterin l'ethos (la moral i ètica d'una cultura) de "l'expert", generant un canvi en concepció de la vida i hàbits de la comunitat local degut al coneixement extern. Paral·lelament, Hopgood (2015) pensa que l'acció humanitària és pal·liativa, com una fèrula temporal a una ferida. No es nega que és un suport indispensable, però també pot acabar provocant unes dinàmiques negatives de dependència que només cerquin l'assistencialisme.

Un altre punt a considerar són els impactes econòmics a la comunitat local. Per una banda, hi ha un creixement econòmic de la regió, gràcies als turistes voluntaris que generen despesa alhora que creen noves infraestructures i aporten material bàsic gràcies a les donacions (Salvador, 2015). D'altra banda, es redueixen les oportunitats de treball de les persones locals, ja que els voluntaris fan feines gratuïtament que les podrien fer perfectament membres de la comunitat de forma remunerada i possiblement molt millor que ells (Raymond & Hall, 2008). A més a més, es crea una relació de dependència, perquè els afectats passen a confiar més en els recursos externs, en comptes de confiar-se dels productors locals i això els fa molt vulnerables (Salvador, 2015). Tristament moltes organitzacions han aprofitat la situació per treure'n un

benefici econòmic, fent que es perpetui la pobresa perquè puguin seguir amb el “negoci” (Caparrós, 2018), referint-se a que molts turistes paguen per participar amb organitzacions.

D'altra banda, el poc nivell de formació, coneixements i habilitats dels voluntaris poden privar de realitzar tasques de manera eficaç (Guttentag, 2009). Certament, molts cops l'únic requisit que demanen moltes organitzacions per fer voluntariat és purament el desig d'ajudar els altres (Guttentag, 2009). Aquesta manca de competències fa que es posin en dubte els beneficis del voluntariat, ja que pot tenir unes conseqüències desastroses tant pel territori i la seva gent, com pel propi projecte de voluntariat i la resta de l'equip. Se'ls ha d'ensenyar a fer les feines des de zero i estar vigilant tota l'estona, o si no tenen uns coneixements bàsics de l'idioma és molt difícil que es puguin relacionar amb naturalitat sense l'ajuda d'alguna persona que els tradueixi (Guttentag, 2009). A més a més, Dong (2015) adverteix que no tenir els coneixements per combatre la pressió i la tensió en aquests tipus d'entorns, generen un alt nivell d'estrès als voluntaris.

Particularment en situacions d'emergència humanitària, els voluntaris han de ser conscients que poden presenciar situacions molt violentes i sense una formació específica es poden traumatitzar i ser víctimes de la pròpia situació (Whittaker et al., 2015). A més a més, si el voluntari es troba en un territori perillós, cal parar atenció a les accions que du a terme i tenir un coneixement de la situació i l'entorn, que potser li poden salvar la vida (Fast, 2014). Tal com diuen Gomez et al. (2020), el que vol el turista voluntari és ajudar de la manera que sigui, però molts cops no sap com fer-ho i la seva feina pot entorpir la dels voluntaris que sí que ho saben. Si a més a més d'aquesta falta d'experiència se li suma que sovint es fan estades de curta durada, la idea que “qualsevol acció ajuda” pot ser falsa (Guttentag, 2009).

Durant el voluntariat molts cops succeeix un intercanvi cultural entre hoste i amfitrió, que pot donar lloc a la creació de vincles afectius entre ells. Per una banda, establir aquestes relacions pot ser molt positiu per a la millor comprensió d'altres cultures (Guttentag, 2009), però també hi pot haver alguns inconvenients. És molt important que els voluntaris aprenguin a gestionar i fins i tot suprimir les pròpies emocions si tracten amb persones han tingut una vida traumàtica (Sandri & Doidge, 2019). D'aquesta manera s'estan protegint a ells mateixos de quedar-se paralyzats per l'impacte de les històries que expliquen i també eviten generar una dependència emocional als afectats, que veuen les persones occidentals com a única esperança perquè els ajudin (Guttentag, 2009). Per contra, Sandri & Doidge (2019) també destaquen que la vivència de situacions difícils genera forts vincles emocionals entre cooperants i ajuda a crear una àmplia sensació de germanor i suport dins del grup de voluntaris. També és molt probable que l'acció humanitària estigui lligada a comunitats que siguin políticament oprimides. És per això que establir relacions afectives amb els locals pot ser clau a l'hora d'escoltar, difondre i potenciar la seva veu (Lacey et al., 2012). Els cooperants i les organitzacions humanitàries són l'altaveu perfecte per reivindicar la situació.

Segons Mostafanezhad (2014) el turisme voluntari ha perpetuat la popularització de l'humanitarisme i ha fet que es transformi en un gest empàtic de preocupació mercantilitzada. Un gest que pot representar clarament aquesta mercantilització és la selfie amb el nen pobre, mal vestit i famolenc. Dasgupta & Kascak (2017) asseguren que fer fotos és un component bàsic del voluntariat per demostrar al món que s'està fent alguna cosa per canviar-lo. Mostafanezhad,

(2014) manifesta que el turisme de voluntariat s'ha convertit en un fet recurrent per adolescents (el *gap year*), inspirats per celebritats com ara l'Angelina Jolie, per anar a passar-s'ho bé i evidenciar amb imatges l'autenticitat del seu viatge. Malgrat tot no és més que una intrusió a la intimitat d'aquests nens, que pot interferir en el seu comportament. Salvador (2015) comenta que els infants poden sentir-se gelosos i inferiors en intentar imitar els patrons de consum dels estrangers i veure que el seu poder adquisitiu és molt inferior, és a dir, evidencia la pobresa.

Paral·lelament la implicació en accions voluntàries té uns impactes positius pels propis voluntaris. Normalment prenen consciència sobre ells mateixos, així com, de l'afortunada vida que tenen i veuen el món amb uns altres valors quan tornen a casa (McGehee & Santos, 2005). A més a més, poden establir un compromís amb moviments socials de la comunitat on han estat o poden seguir implicats en voluntariats al país on viuen o a l'estranger (Salvador, 2015). Els voluntaris també poden adquirir el rol d'ambaixadors de pau (Guttentag, 2009), suggerint que poden estar disposats a ajudar a qui ho necessiti. Tot i això, Raymond & Hall (2008) qüestionen si realment hi ha un creixement personal i un canvi de valors que perduri al llarg del temps o simplement sigui passatger. Salvador (2015), també posa en dubte que hi hagi un suport real amb causes socials i insinua que els voluntaris expressen una major apreciació de la seva vida, però sense implicar-se en problemes humanitaris.

Per acabar, s'ha vist que hi ha una gran polarització d'arguments a favor i en contra del turisme de voluntariat. És difícil valorar amb exactitud fins a quin punt s'ha produït un dany o s'ha fet el bé, però cal seguir investigant per analitzar els impactes que poden sorgir, ja que el constant creixement i l'heterogeneïtat d'aquest fenomen no ho fa fàcil.

2.1.6. Riscos del voluntariat

La llista de possibles riscos relacionats amb el voluntariat és molt llarga, tant pels cooperants, com per a les ONGs o pels mateixos locals o afectats. Hi ha una gran quantitat d'informació referent a aquest camp. A continuació s'analitzaran especialment els estudis que exposen els riscos dels voluntaris i les organitzacions d'ajuda humanitària.

El concepte de risc és molt ample, és per això que primer és necessari acotar-lo. Kaplan & Garrick (1981) argumenten que el risc inclou un cert nivell de dany i incertesa, és a dir, que hi ha una possible pèrdua d'alguna cosa, contraposada amb la possibilitat d'obtenir alguna cosa de valor a canvi. Si aquesta idea es trasllada al terreny de l'ajuda humanitària s'interpreta que els voluntaris s'exposen a diversos tipus de riscos, que van des de la pèrdua de pertinences, a agressions sexuals, a agressions físiques, a accidents, a intimidacions o, fins i tot, a demandes judicials (Goble & Brudney, 2015). Un dels principals perills és que en molts casos ni el voluntari, ni les ONGs tenen un control sobre les persones amb qui es relacionen (Dong, 2015), que poden ser responsables d'un dany o agressió. D'altra banda, Herman, Head, Jackson, & Forgarty (2004) perceben el risc dels voluntaris com les possibles conseqüències derivades de la falta d'informació sobre el terreny i/o el desconeixement sobre què pot passar en participar en activitats de voluntariat.

2.1.6.1. Riscos de voluntariat en zones conflictives

Les tasques humanitàries mai són fàcils, però la creixent participació d'organitzacions al cor de llocs en guerra, conflictes polítics i socials ha fet augmentar encara més els riscos de les persones implicades. Segons Fast (2014) el personal humanitari és el blanc de molts atacs des de fa temps. Recordant un dels primers incidents, com va ser el dels 78 voluntaris japonesos morts, membres de la Creu Roja a la guerra russa-japonesa el 1904-1905 o els guàrdies del Iemen del Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR) assassinats durant l'atac a una clínica el 1968. Recentment també hi ha hagut molts incidents, entre el 1992 i el 2005, l'Oficina del Coordinador de Seguretat de les Nacions Unides va dir que van morir 229 membres nacionals i internacionals de les Nacions Unides a causa d'atacs malintencionats (Fast, 2007). Alguns d'aquests atacs són:

El bombardeig de la seu de les Nacions Unides (ONU) al complex de l'Hotel Canal i la col·locació d'explosius a fora de les oficines del Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR) a Bagdad, Iraq [...]. El segrest i l'assassinat de Margaret Hassan, la directora de CARE durant molt de temps a l'Iraq el 2004. El tiroteig d'un membre de l'Equip de Resposta d'Assistència a Desastres (DART), l'Agència dels Estats Units per al Desenvolupament Internacional (USAID), a Darfur, al Sudan, el març del 2005. La mort de 17 treballadors d'ONG a Sri Lanka l'agost de 2006 (Fast, 2007, p. 130).

La preocupació per la seguretat dels voluntaris va ser un tema de discussió institucional especialment a mitjans dels anys 90 (Fast, 2014). L'any 2000 es va publicar *l'Operation Security Management in Violent Environment* i l'any 1997 i 1998 el Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR) i Direcció General de Protecció Civil i Ajuda Humanitària (DG ECHO) van celebrar els seus primers seminaris sobre seguretat humanitària. Tot i així, la manca de protecció legal dels voluntaris per part de les organitzacions és un risc important a tenir en compte, que no s'ha acabat de tractar. En tasques potencialment perilloses les entitats humanitàries poden fer firmar als voluntaris un document d'exempció de responsabilitat, en el qual els cooperants accepten assumir el risc de lesions inherents a les activitats de voluntariat (Dong, 2015). Aquesta renúncia col·loca als voluntaris en una situació de vulnerabilitat i inseguretat, ja que treballen amb desprotecció.

D'altra banda, Fast (2014) argumenta que la politització de les organitzacions d'ajuda humanitària ha contribuït a un augment de la violència cap a elles. La fina línia que separa les ONG dels governs i, conseqüentment els militars, confon els possibles atacants, que aparentment són incapaços de distingir els grups que treballen amb uns principis humanitaris i altruistes, de tots els altres.

Com es pot observar, un dels riscos més severos a que s'exposen els voluntaris és a la violència directa. A l'*Aid Worker Security Report 2019* de Stoddard, Harvey, Czwarno, & Breckenridge presenten les dades dels últims 10 anys dels atacs als voluntaris de tot el món i han classificat els incidents segons el tipus de víctimes (vegeu la taula 4). L'any 2018 va ser el segon pitjor any des del 2013 amb un total de 405 víctimes de violència, 131 morts, 144 ferits i 139 persones segrestades.

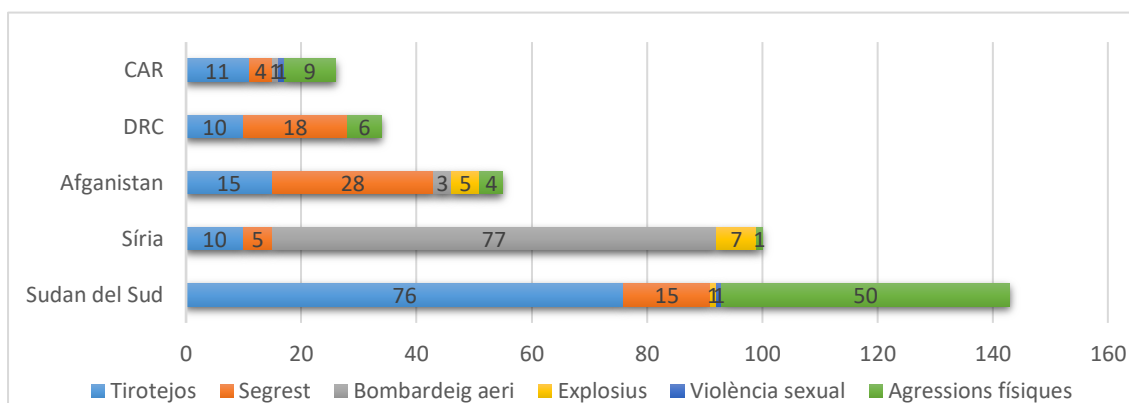
Taula 3: Principal atacs a voluntaris i víctimes: estadístiques del 2009-2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nº Atacs / incidents	155	130	152	170	265	192	148	162	158	226
Total de morts	108	72	86	70	156	122	109	107	139	131
Total de ferits	94	84	126	115	178	88	109	98	102	144
Total segrestats	93	98	97	92	140	123	69	89	72	130
Total de víctimes	295	254	309	277	474	333	287	294	313	405

Font: Stoddard, Harvey, Czwarno & Breckenridge (2019. p. 3).

Del 2016 al 2018 els països que més incidents van registrar van ser Sudan del Sud, on hi va haver un alt nombre de tirotejos i moltes agressions físiques; seguit de Síria, on els bombardejos aeris durant la guerra civil van ser la forma més habitual de violència; i en tercer lloc Afganistan, amb un alt nombre de segrestos i tirotejos (Gràfic 1). Per contra, altres països com Nigèria, la República Centreafricana (CAR) i més recentment la República Democràtica del Congo (RDC) han incrementat el nombre d'incidents de seguretat a causa de l'augment de l'activitat criminal de grups organitzats i una sèrie d'atacs relacionats amb l'Ebola. Stoddard et al. (2019) també destaquen que tot i que els atacs han augmentat en general, la taxa de mortalitat és molt més alta en voluntaris nacionals que internacionals. Aquest fet és degut a que quan una zona és especialment perillosa, molts cops es retira l'ajuda internacional, transferint així tots els riscos a l'ajuda interna del país, fet que obre la porta a moltes qüestions ètiques.

Gràfic 1: Països més conflictius i els diferent tipus d'atacs als voluntaris del 2016 al 2018 (que es van saber).

Font: Stoddard, Harvey, Czwarno & Breckenridge (2019. p. 6).

Les xifres són molt alarmants, però també és cert que aquestes dades s'extreuen de països especialment perillosos, en moltes altres regions del món els incidents són molts més baixos. Tot i així, no treu que els riscos hi són i l'exposició al perill és evident. També cal dir que les dades són aproximades, perquè molts cops aquest tipus d'informació és inaccessible o les dades obtingudes són poc fiables.

Segons Fast (2007) els bombardejos i els assassinats atrauen els mitjans de comunicació, però el nombre de voluntaris morts no és un indicatiu representatiu de tots els problemes i riscos existents. Les incidències poden tenir diferents graus de gravetat i sovint les menys greus reben molt poca atenció, tot i que poden ser molt més elevades en nombre. Fast (2007) fa la següent classificació segons la severitat dels incidents: (1) *Severitat baixa*: Respon a una inseguretat ambiental. La

persona està present a la situació, però està en el lloc equivocat i en el moment equivocat. Per exemple: una multitud agressiva, violència generalitzada per causes de la guerra, amenaces verbals o assetjament físic. (2) *Severitat mitjana*: Inclou actes de violència contra la propietat i violència ambiental, però amb un augment del nivell de destrucció o dany. Per exemple: Robatoris a les oficines i al magatzem de les ONG, robatoris a la residència dels voluntaris o robatoris de vehicles. (3) *Severitat alta*: Actes de violència incentivats contra les persones o béns. Per exemple: tirotejos, bombardejos, robatoris a mà armada, segrests o presa d'ostatges, violència sexual (tot tipus d'assetjaments sexuals i violació), apunyalaments, incendis intencionats, atacs físics o la utilització de mines.

En entorns conflictius i d'emergència humanitària és molt normal que els voluntaris s'exposin a ajudar a supervivents traumatitzats i hagin d'escoltar els relats explícits de les seves experiències (Howlett & Collins, 2014). En aquests contextos es corre el risc que apareguin diferents xocs psicològics, no només als demandants d'ajuda, sinó també als voluntaris. Un d'ells és el *Vicarious Trauma* (o trauma psíquic) (Howlett & Collins, 2014). Les conseqüències d'aquest trauma sovint reflecteixen en els voluntaris els símptomes d'una altra persona inicialment afectada, amb reaccions que van des de respostes emocionals: canvis d'humor, aparició d'ira, dolor, ansietat o sensació d'inseguretat; a efectes fisiològics: disminució de l'energia o alteracions del son. També pot sorgir el Trastorn d'Estrès Posttraumàtic, segons Jaffe, Sasson, Knobler, Aviel, & Goldberg (2012), especialment en personal d'atenció mèdica, però també a qualsevol voluntari que treballi freqüentment exposat a amenaces contra la seva seguretat, manipulant materials perillosos, tractant ferides físiques, sent testimonis de morts perturbadores o accidents massius. La violència estructural (Foucault, 1997) que hi pot haver en certs països o entorns també és un factor de risc afegit, que pot incitar a l'aparició d'aquests traumes, ja que el voluntari ho pateix en primera persona i tot el seu entorn també. Un exemple és l'estudi que fa Davies (2017), on denuncia la greu situació dels refugiats al camp de Calais al Nord de França.

Els voluntaris i les ONG han de ser conscients que cal formar-se i protegir-se adequadament, ja que aquests danys psíquics es poden evitar amb una formació adequada abans d'iniciar el voluntariat (Dong, 2015). A més a més d'una correcta gestió de la situació i una especial atenció i cura per part dels supervisors de l'ONG quan es realitzin les tasques de voluntariat (Howlett & Collins, 2014). D'altra banda, no tothom és susceptible de patir aquests trastorns i existeixen tota una sèrie de tècniques d'autocuració per evitar-los. Howlett & Collins (2014) insisteixen en la creació d'espais, per part de les organitzacions, on els voluntaris se sentin lliures per expressar els seus sentiments i no ser jutjats, juntament amb el foment d'activitats per reduir l'estrès, com ara la realització d'exercici i activitats relaxants (ioga o meditació), viatjar, escoltar música, mirar pel·lícules, caminar, etc.

2.1. GÈNERE I VOLUNTARIAT

Darrerament el nombre de persones voluntàries en entitats socials ha anat augmentant notablement. En base a aquesta realitat, si s'analitza detalladament el sector del turisme de voluntariat, s'observa que està altament feminitzat i que la presència masculina és molt reduïda (Blasco, 2018). En línies generals la participació de les dones en tasques de voluntariat internacional és superior a la dels homes: un 57% davant d'un 43%, però en accions voluntàries informals guanyen de lluny les dones, amb un 60% d'implicades, vers un 40% d'homes (ONU Voluntarios, 2018). Segons Perelló (2007) sovint el perfil social de les dona voluntària és jove, de classe mitjana, amb un bon nivell d'estudis i una ideologia de centre o centre esquerra.

En els últims anys han aparegut noves tendències que han transformat els comportaments i els models de viatjar de les dones. D'acord amb Junek, Binney, & Winn (2006) cada vegada els nuclis familiar estan més separats, hi ha una tendència a tenir fills més tard, les dones són més autosuficients econòmicament i existeixen noves lleis que donen suport a les dones i, conseqüentment, més llibertat. En definitiva es pot dir que les responsabilitats de les dones i la seva autonomia ha canviat, almenys als països occidentals, i ha possibilitant noves formes de viatjar. A més a més, s'han adonat que pensar en elles mateixes ja no és egoista, sinó que del que es tracta és de complir els seus somnis (Junek et al., 2006).

2.2.1. Diferències de gènere en el voluntariat

Normalment es tendeix a concebre el gènere com a categoria d'anàlisi que es limita a comptar el nombre d'homes i dones, sense tenir en compte les diferències en matèria de presència, participació i exercici de drets (Moreno Alarcón & Cañada Mullor, 2018). Quan parlem de gènere ens referim a les construccions socials i característiques atribuïdes que no ens són innates, sinó que vénen derivades de la visió de com hauríem de ser en funció del nostre sexe (entès com les característiques físiques dels cossos, el que ens ajuda a distingir físicament un home d'una dona en caràcter biològic) (Varela, 2015). El gènere doncs, fa que un home i una dona siguin considerats i valorats de maneres diferents dins la societat, a més d'assumir rols dissemblants dintre d'aquesta.

Si el gènere no s'entén sota aquesta mirada sorgeixen tot un seguit d'idealitzacions que no corresponent a la realitat de les seves capacitats, com ara que els homes són més forts que les dones o que les dones són més emocionals que els homes (Moreno Alarcón & Cañada Mullor, 2018). D'aquí que el fet de ser dona s'entén com un factor condicionant que pot determinar les circumstàncies de les voluntàries en experiències de voluntariat.

Segons Kulik, Bar, & Dolev (2016), les diferències de gènere venen marcades per la forma com han estat socialitzats homes i dones des de la infància i que ha marcat el comportament de cada sexe. S'ha educat a les dones perquè es socialitzin mitjançant l'ajuda a través del suport emocional, atenció i cura, mentre que els homes es socialitzen per ajudar els altres mitjançant activitats que impliquin certa valentia. D'aquí que generalment les tasques que realitzen les voluntàries difereixen de les de voluntaris. Mentre que els homes realitzen rols tradicionalment més masculins, com ara feines que impliquin un esforç físic o la mostra de coratge, les dones segueixen rols tradicionals femenins, com ara fer classes o tenir cura d'infants i col·lectius vulnerables (Cadesky, Smith, & Thomas, 2019). En aquesta línia, Einolf (2011) també ha defensat

que alguns tipus de voluntariats es veuen afectats per normes de gènere especialment fortes, ja que els homes dominen els equips voluntaris de bombers i rescat i les dones realitzen la majoritàriament tasques d'atenció i cura.

No s'ha d'oblidar que la participació de les dones en voluntariats internacionals ve determinada pels rols que desenvolupen al seu país d'origen. Taniguchi (2006) va fer un estudi tenint en compte les circumstàncies de feina i els condicionants familiars de les voluntàries, ja que poden ser uns factors limitadors importants respecte els homes (per exemple, treballar a temps complet, tenir fills, estar casada o cuidar familiars d'edat avançada). En el cas de les persones desocupades laboralment disposen de més temps per realitzar activitats de voluntariat. Tanmateix, pel que fa als homes, se senten socialment pressionats a trobar feina per poder mantenir la família i alhora la seva identitat masculina i, per tant, obvien la possibilitat de fer voluntariat. En canvi, les dones que estan a l'atur pensen que fer un voluntariat és més assumible, ja que està més ben vist i no tenen aquesta pressió social.

Segons Taniguchi (2006) en l'àmbit familiar, les persones que estan casades participen activament en activitats voluntàries de la localitat on viuen, ja que els proporciona un sentiment de comunitat i estabilitat. Tot i això, les dones continuen dedicant més temps que els homes a les feines domèstiques i a la cura dels altres, especialment dels fills, i això pot provocar directament una restricció en la seva implicació. Aquest fet també es pot traslladar al voluntariat internacional, on la participació de dones amb responsabilitats familiars es pot veure afectada pels mateixos motius. D'altra banda, en el cas de dones joves o estudiants, no s'observen aquestes diferències i tant nois com noies col·laboren per igual (Taniguchi, 2006).

Referent a les organitzacions humanitàries, la presència de les dones dins d'aquestes és molt més elevada respecte als homes. Tot i això, en termes de lideratge són els homes els que ocupen els càrrecs més importants (Moreno, 2008). Sánchez Apellániz (1997) ho argumenta amb una teoria, dient que hi ha dos factors que expliquen aquesta desigualtat: els externs i els interns. Dins dels factors externs cal destacar que les ONG formen part de l'estructura social existent, per tant, no operen aïlladament, sinó que estan influïdes pel seu entorn. És per això que les desigualtats socials entre homes i dones condicionen en certa mesura la participació d'uns i altres dins de les mateixes. A més a més, les organitzacions es mouen en un espai públic, d'aquí que la participació de dones en aquest terreny s'ha vist reprimida per la tradicional discriminació de gènere i condicionada per les responsabilitats que tenen en l'esfera privada. Els factors interns, en canvi, representen les funcions i rols que exerceixen homes i dones dins les organitzacions, entenent-ho com les formes de relació entre ells, els procediments de treball i la cultura organitzativa que promou la pròpia ONG.

2.2.1.1. Influències de gènere en les motivacions

El 1982 Gilligan va fer un estudi de la moralitat de les dones i va suggerir que la seva moralitat és el resultat directe del paper de cura que han jugat sempre a la societat al llarg de la història. Aquest paper ha portat a les dones a estar més preocupades per les relacions socials, a tenir un sentiment de responsabilitat i a donar ajuda a les persones necessitades. Des del punt de vista de Gilligan (1982), els homes es preocupen més per la justícia i els drets individuals i miren de justificar el sistema en lloc de millorar directament el benestar dels que pateixen. Kulik, Bar, & Dolev (2016) també afegixen que els homes es socialitzen per ajudar els altres amb activitats

orientades a la realització de tasques pràctiques on hagin de demostrar coratge. D'aquesta manera, és més fàcil que les dones tinguin una predisposició a ajudar en situacions d'emergència humanitària, ja que les seves motivacions tenen l'origen en la seva moralitat i aquesta pot haver estat condicionada pels models de socialització de cada gènere.

Clary & Snyder (1999) opinen que les persones estan motivades a fer un voluntariat per satisfer una sèrie de necessitats. Les motivacions dels voluntaris es poden classificar en dues grans categories (Gomez et al., 2020): les *motivacions egoistes*, que satisfan les necessitats personals i les *motivacions altruistes*, que pretenen satisfer necessitats ajudant els altres. Segons Kulik et al. (2016) les dones estan principalment motivades per motius altruistes, ajudant els membres de la comunitat afectada. En canvi els homes es mouen més per motius egoistes, com ara empoderar-se adquirint habilitats o establir relacions interpersonals en el moment del voluntariat.

2.2.2. Diferències de sexe en el voluntariat

Habitualment l'anàlisi en la implicació de les dones en accions de voluntariat s'ha centrat amb el gènere, corresponent a la seva identitat social. No obstant això, s'ha de reconèixer que el seu sexe, és a dir, les seves característiques biològiques, també hi té una forta influència (Wymer, 2011). Per aquest motiu en aquest apartat s'examinaran algunes diferències sexuals que poden condicionar les dones en comparació amb els homes.

Se sap que l'estructura cerebral dels homes i les dones és diferent i, per tant, les diferències morfològiques entre sexes són òbvies (Baron-Cohen, 2003). La principal diferència és que el cervell femení està organitzat per l'empatia, mentre que el masculí està organitzat per comprendre i construir sistemes (Baron-Cohen, 2003). Gràcies a l'empatia les dones poden identificar millor les emocions i els pensaments d'una altra persona i els permet respondre adequadament davant de reptes emocionals. Aquesta capacitat fa que tendixin a participar amb organitzacions que ofereixen ajuda a persones, ja que intrínsecament tenen més qualitats que un home (Wymer, 2011).

D'altra banda, els homes responen a l'estrès de manera distinta que les dones. Diferents nivells d'estrògens, cortisol i dopamina fan que les dones estiguin més estressades per un conflicte emocional que els homes, provocant una sensació desagradable (Baron-Cohen, 2003). En canvi, la resposta dels homes a l'estrès està dirigida des del sistema simpàtic, fet que li provoqui una sensació "d'emoció" (Baron-Cohen, 2003). Això fa que els homes estiguin més disposats a córrer riscos que les dones i, fins i tot, que els hi agradi buscar nous reptes amb un cert grau de perillositat. En aquest sentit, els voluntariats que impliquin un risc poden ser una activitat més atractiva per a homes que per a dones.

Un altre factor destacable és la predilecció que tenen les dones pels infants. Abans que la socialització pugui influir en el comportament de les dones, moltes tenen un gran desig de maternitat (Wymer, 2011). Aquest anhel és accentuat durant l'embaràs i la lactància, on les dones alliberen grans quantitats d'oxitocina, una hormona que promou la tranquil·litat emocional i un estat d'ànim relaxat (Baron-Cohen, 2003). Segons Wymer (2011), això fa que els infants siguin una font de felicitat important per a elles i que estiguin més motivades a dedicar-

los temps. Conseqüentment, traslladat en temes de voluntariat fa que es decantin per organitzacions que estiguin en contacte amb nens i joves.

2.2.3. Riscos de les dones voluntàries

Baron-Cohen (2003) suggereix que les dones solen estar més preocupades pels riscos físics i la seva seguretat personal. Aquesta preocupació rau sovint en la por que ha imposat la societat a les dones per formar part del sexe dèbil. La por és un concepte social que té l'origen en moltes fonts diverses i que contribueix a reforçar la idea de la vulnerabilitat de les dones i la necessitat d'estar més protegides i ser més prudentes (Wilson & Donna, 2008). Moltes dones, inconscientment, han après a conviure-hi, condicionant el seu comportament, per exemple, evitant anar a llocs soles o de nit, desconfiant de desconeguts o limitant la seva forma de vestir (Yang, Khoo-Lattimore, & Arcodia, 2018).

Viatjar a països estrangers suposa diversos reptes per a molts turistes, però les dones tenen molts més reptes addicionals. A part de tractar amb cultures estrangeres i les seves diferències inherents, les possibles dificultats amb el llenguatge, la desorientació, el jet lag o simplement moure's en un entorn estrany, les dones solen sentir-se més amenaçades en termes de seguretat (Junek et al., 2006). Malauradament les dones turistes no es poden comportar de la mateixa manera que els homes, ja que molt sovint se senten observades i en el pitjor dels casos, en perill de ser assetjades (Junek et al., 2006). Això succeeix especialment en països on les posicions socials de les dones són diferents de les de països occidentals.

El turisme de voluntariat és d'una naturalesa diferent de les típiques vacances turístiques i molts cops suposa circumstàncies on les persones s'han d'afrontar a esdeveniments desagradables, confrontant experiències que impliquen certs riscos (Müller & Scheffer, 2019). Actualment les fonts que permeten conèixer l'existència de riscos les dones voluntàries són les pròpies organitzacions humanitàries, les guies de viatges o les xarxes socials, que proporcionen múltiples recomanacions perquè les dones evitin situacions perilloses (Yang et al., 2018). A més a més, a causa dels mitjans de comunicació que denuncien agressions sexuals i assassinats de dones en països estrangers, la conscienciació que han de prendre precaucions ha augmentat.

Tot i que la violència sexual és una de les agressions més greus, Stoddard et al. (2019) anuncien que és una de les menys denunciades i recorda que Aid Worker Security Database (AWSDB) només ha registrat 21 violacions del 1997 al 2019, essent totes les víctimes dones. Les agressions sexuals són especialment delicades, perquè tenen un impacte psicològic traumàtic de llarga durada i una forta influència a la vida social de la víctima per la sensació de culpa i estigmatització (Stoddard et al., 2019). Per aquests motius molts cops és usada com una arma de guerra per a grups armats (Stoddard et al., 2019). En entorns on aquesta tàctica sigui habitual, és molt probable que hi hagi treballadors humanitaris, que tampoc s'escapen de córrer aquest risc. Per contra, els assetjadors no només poden ser externs a l'ONG, ans el contrari, sovint els abusos són realitzats per membres de la mateixa organització (Stoddard et al., 2019). Aquest és el cas que explica Lacey et al. (2012) en una escola-orfenat a l'Àfrica oriental, on es van destapar agressions i assetjaments sexuals a voluntàries per part d'alguns membres del personal de l'escola.

3. ESTUDI DE CAS

L'actual crisi de refugiats a Europa és extremadament extensa i complexa. S'ha acotat la informació en relació a l'origen del conflicte i el que es pretén en aquest apartat és fer una radiografia de la situació dels refugiats a Grècia i a Europa en general. D'aquesta manera s'explica la intervenció de l'ajuda humanitària internacional en el territori grec i, per tant, contextualitza el motiu d'estudi d'aquest treball.

3.1. LA CRISI MIGRATÒRIA: ELS REFUGIATS A GRÈCIA

El conflicte a Síria va esclatar el 2011 arran de les revoltes de la Primavera Àrab en contra del règim dictatorial de Bashar Al-Assad i va acabar amb una guerra civil a Síria, agreujada per la violenta participació d'Estat Islàmic i diverses intervencions militars estratègiques de potències mundials com Turquia, Rússia, Estats Units, França i Anglaterra. A conseqüència dels múltiples conflictes bèl·lics es va generar un moviment migratori sense precedents en busca de refugi i una vida millor. Hi ha hagut diverses vies d'entrada a la Unió Europea, el 90% amb mitjans il·legals, és a dir, pagant a la delinqüència organitzada o als traficants de persones (Comissió Europea, 2017). Les rutes més utilitzades per milers de refugiats han estat les marítimes, a través de les illes gregues des de Turquia i de les illes italianes des del Líbia, o bé les terrestres creuant els Balcans (veure la figura 3). La situació ha anat canviant i ha fet que les rutes migratòries s'anessin adaptant a les polítiques del moment i de cada país.

Figura 3: Rutes migratòries dels refugiats cap a Europa.

Font: Frontex. Infografia del diari ABC.

Europa va començar a rebre riades de refugiats a partir del 2014 i el 2015 es van disparar les arribades fins avui en dia (veure la taula 5). No només han arribat persones sirianes, sinó que s'hi han sumat desplaçats de guerra de molts països diferents del voltant, com ara afganesos, iraquians, iranians, kurds, paquistanesos o també de l'Àfrica Subsahariana. D'altra banda, és important recordar que Europa només absorbeix el 6% del nombre total d'emigrants d'arreu del món (Sandri & Doidge, 2019)

Durant els cinc primers mesos del 2016 van entrar a Europa més de 160.000 desplaçats i van ser repartits proporcionalment amb els sistema de quotes de reallotjament a cada país creat el 2015 (Comissió Europea, 2017). Davant el fracàs i la incapacitat d'absorció per gestionar l'arribada

massiva de refugiats, al març del 2016 la Unió Europea i Turquia van signar un acord per frenar l'allau constant de barcasses, especialment a Grècia (Guasch, 2017). Aquest tracte permetia a la UE retornar una persona en situació irregular (sense asil) a Turquia, a canvi d'acceptar algú amb l'estatus de refugiat (amb asil) reconegut a Turquia. D'altra banda, Brussel·les va entregar 3.000 milions d'euros a Turquia per fer front a les despeses d'acollida en aquest país. Aquest acord va ser un punt d'inflexió per Europa i va aconseguir reduir el nombre d'arribades i destensar així la situació al Mar Egeu, on han mort milers de persones ofegades.

Taula 4: Nombre aproximat d'arribades marítimes a Itàlia, Xipre i Malta i arribades marítimes i terrestres a Grècia i Espanya.

Anys anteriors	Nombre d'arribades	Morts i pèrdues
2020	19.899	163
2019	123.663	1.319
2018	141.472	2.277
2017	185.139	3.139
2016	373.652	5.096
2015	1.032.408	3.771
2014	225.455	3.538

Font: UNHCR.(2020).

Europa ha administrat grans sumes de diners per revertir la crisi migratòria. Entre el 2015 i el 2017 es van destinar 17.700 milions d'euros del pressupost de la UE, dels quals 10.300 milions eren per al finançament fora de la Unió Europea, 2.700 milions per a l'ajuda humanitària, 600 milions pel fons fiduciari per Síria anomenat "Fons MADAD" i 2.400 milions per el fons fiduciari d'emergència per Àfrica (Comissió Europea, 2017).

Paral·lelament durant tots aquests anys Europa ha reforçat el paper de Frontex (l'agència de control de fronteres de la UE), aplicant un control fronterer marítim i terrestre molt rigorós. Grècia s'havia convertit en la principal via d'entrada a Europa i a l'inici de la crisi milers de refugiats només hi estaven de pas per arribar als països europeus desitjats. Degut al bloqueig a les fronteres i al llarg procés per tramitar la sol·licitud d'asil, Grècia va començar a acumular quantitats desorbitant de refugiats, que es van escampar per tot el país, ja sigui en camps de refugiats, a les ciutats o a qualsevol indret.

Els refugiats van topar amb una realitat molt diferent de l'esperada, igual o més complicada que la dels seus països d'origen. Un cop aconseguit trepitjar territori europeu es van trobar, i encara es troben en molts casos, amb unes condicions inhumanes en camps de concentració superpoblats i amb manca de recursos econòmics i materials pel seu acolliment. En una Europa que els hi ofereix uns procediments d'asil llargs i enganyosos, una presència militar omnipotent per tot arreu i una sensació de rebuig i ignorància de la societat en general envers un reclam d'ajut desesperat. Els refugiats són vistos com un inconvenient i no pas realment com unes víctimes de guerra, violació, abús físic i sexual i tortura, que estan arriscant la seva vida per buscar asil (Sandri & Doidge, 2019).

Les organitzacions humanitàries van ser, i encara són, molt crítiques davant d'aquesta situació i troben vergonyós que Europa, que es considera garant dels drets humans, no sigui capaç de buscar altres solucions per a les persones refugiades (Guasch, 2017). Tant voluntaris com

refugiats s'ha queixat d'una repressió brutal dels cossos policials, que va des d'un assetjament sistemàtic, a una violència física, molts cops excessiva i la utilització de gasos lacrimògens (Human Rights Watch, 2017).

El govern grec també va adoptar infinitat de mesures per revertir la situació, però s'ha vist sobrepassat en molts moments. Actualment, després que Turquia anunciés aquest 2020 el trencament de l'acord del 2016, Grècia ha tornat a multiplicar l'arribada de desplaçats. Ara mateix la situació a les fronteres terrestres entre Grècia i Turquia al voltant del riu Evros, és tràgica (Ntavanellos, 2020). La reacció de Grècia, avalada per la Unió Europea, ha estat molt contundent i ha desplegat batallons militars, forces policials, patrulles de la guàrdia fronterera i certes forces navals especialitzades en la devolució d'immigrants i, fins i tot, ha tolerat grups espontanis de ciutadans indignats que donen suport a les forces repressives, sortint a la caça de refugiats (Ntavanellos, 2020).

D'altra banda aquesta crisi humanitària ha generat un moviment solidari de milers de persones d'arreu del món, entitats molt diverses i ONG que han anat a ajudar voluntàriament a tota aquesta gent a Grècia, el lloc europeu més conflictiu. Malgrat la complicada situació, l'ajuda que han aportat ha estat clau pels refugiats i han ajudat a sobreviure a milers de persones, convertint-se en el seu puntal al dia a dia. Han intentat proporcionar tot tipus d'ajuda, des de material de primera necessitat, menjar, assessorament jurídic, atenció mèdica i psicològica, formació i fins i tot entreteniment. La situació d'extrema necessitat i alhora la paralització i la incapacitat per fer canviar la situació, ha creat un teixit associatiu i col·laboratiu a tot Grècia, especialment als camps de refugiats. Aquests espais s'han anat obrint, tancant o desplaçant per tot el territori, adaptant-se a una situació que depèn d'infinitat de factors. La gran quantitat de refugiats ha fet arribar a l'extrem la capacitat d'aquestes organitzacions i no sempre ha estat fàcil per elles gestionar i establir prioritats davant d'una realitat canviant en tot moment.

4. METODOLOGIA

Un cop fet el plantejament del tema i vista la viabilitat i l'alt grau d'interès de la matèria, es va prosseguir a iniciar la recerca d'acord amb els procediments acadèmics. La proposta de l'estudi del cas de Grècia va ser molt ben rebuda tenint en compte la crisi actual dels refugiats, les circumstàncies desconegudes de la situació i el poc treball de camp fet fins al moment. A la part pràctica del treball es va proposar recollir dades mitjançant entrevistes en profunditat, amb la intenció de conèixer les vivències de les dones voluntàries a camps de refugiats. Aquest fet ha proporcionat un valor afegit a la investigació, degut a la falta d'anàlisi d'aquest tema amb perspectiva de gènere.

Després de concretar el subjecte d'estudi es va iniciar la recerca bibliogràfica per redactar el marc teòric, reunint així les dades secundàries pel posterior anàlisi qualitatiu. En primer terme es van buscar articles acadèmics consultant la base de dades de la biblioteca digital de la Universitat de Girona i diversos llibres i revistes professionals, comprovant així que hi havia una base científica del tema escollit on poder emmarcar el treball. D'entrada es va buscar exhaustivament material que permetés conèixer la conjuntura del món del turisme i el voluntariat i paral·lelament quins estudis amb perspectiva de gènere s'havien fet fins al moment dins de l'àmbit del turisme voluntari. Així doncs, es va cercar informació a través de revistes específiques de renom com l'OMT (Organització Mundial del Turisme), *Annals of Tourism Research*, *Tourism Management*, *Journal of Tourism Research*, Scopus i un llarg etcètera. Tanmateix es va buscar informació a Google Acadèmic, a més a més, de recomanacions de lectura d'autors i temes destacats per part de la tutora i de l'assessorament de diversa gent experta en temes de voluntariat i/o gènere, que em van recomanar alguns llibres.

La metodologia emprada per arribar a l'assoliment dels objectius s'ha realitzat mitjançant un exhaustiu anàlisi qualitatiu a la part pràctica del treball, que ha permès tenir una comprensió molt profunda del tema, proporcionant múltiples hipòtesis i conclusions. D'aquesta manera les dades es poden considerar més fiables que en estudis quantitius, perquè els resultats s'interpreten segons la pròpia perspectiva de la mostra (Liamputtong & Streiner, 2008). El procediment per a la recopilació de les dades primàries es va obtenir fent servir l'Anàlisi Qualitatiu Convencional de Hsieh & Shannon (2005). Aquest mètode té com a objectiu descriure un fenomen, que en aquest cas seria conèixer les vivències de dones voluntàries a Grècia. Hsieh & Shannon (2005) consideren aquest procediment adient quan la teoria existent o la literatura de recerca és limitada, que és el cas.

Durant el procés de redacció del marc teòric van començar a sorgir temes que podien servir com a plantejament de base per a les entrevistes en profunditat. D'aquesta manera es van anar formulant qüestions que es van recollir i ordenar cronològicament, d'acord amb el procés que experimenta una persona que fa un voluntariat internacional. Es van establir tres grans blocs de preguntes: abans, durant i després de l'estada. Es van crear preguntes tan relacionades amb l'experiència viscuda, com amb perspectiva de gènere tocant així a cada apartat qüestions de les dues vessants. En concret es va elaborar un llistat de 50 preguntes, dividint-les conforme els tres elements de la narració voluntària internacional de Campbell & Warner (2016) que són: les motivacions, les experiències i els impactes. La primera fase de l'entrevista, les motivacions, es considera introductòria, preguntant aspectes com: la preparació del viatge, les expectatives, les

motivacions i la coneixença general de la situació. A la segona part, l'experiència, es pregunten diversos aspectes en profunditat com ara: la primera impressió en arribar, les sensacions viscudes al llarg de l'estada, les relacions interpersonals, la seva intimitat, els possibles perills i conflictes de l'entorn i, en general, com ho va viure des de la perspectiva de la dona voluntària. Al tercer punt, els impactes, es pregunta com va ser la tornada a casa, com van reaccionar emocionalment, si es van complir les expectatives, si van fer alguna activitat al respecte, quins vincles van crear i quines recomanacions farien.

També cal comentar, tal com indica Kalu (2019), que en investigacions quantitatives, sovint es desenvolupa i finalitza l'etapa de creació de preguntes al començament de la investigació; mentre que en el cas de les qualitatives les preguntes es revisen constantment al llarg del procés de la recerca. Aquest cas no ha estat una excepció i es van anar afegint preguntes secundàries a algunes de les que ja estaven establertes, o bé, en el moment que es repetien patrons comuns de resposta d'altres entrevistes s'aprofitava per treure el mateix tema.

Les entrevistes van ser semiestructurades i les preguntes obertes, cosa que va permetre a les participants expressar-se detalla i lliurement segons les experiències viscudes, els valors propis, els seus punts de vista o les seves inquietuds. D'altra banda, aquest fet va proporcionar múltiples perspectives i interpretacions de la realitat, veient la intensitat i el nivell d'impacte de les vivències, així com les seves reaccions davant d'infinat de situacions. D'aquesta manera van sorgir temes o aspectes destacables per a la recerca que l'entrevistadora no s'havia ni imaginat, però que van acabar sent molt significatius i es van convertir en l'essència del treball.

Per aconseguir les dades esperades es va elaborar una mostra de dones, amb la condició explícita d'haver realitzat tasques de voluntariat d'algun tipus a Grècia. A causa de la complexitat del conflicte, no només es van trobar noies que cooperaven dins de camps de refugiats, sinó que ajudaven a persones que vivien al voltant dels camps, en centres socials, pisos ocupats autogestionats (*squads*) pels mateixos voluntaris, pels carrers de diverses ciutats i en altres llocs. La mostra es va triar mitjançant un mostreig triangulat. Inicialment per mitjà de contactes de l'entrevistadora i de coneguts dels contactes, és a dir, el procés anomenat "efecte bola de neu". D'aquesta manera es va arribar a una mostra de 18 dones, però 4 van ser descartades perquè la informació extreta no era suficientment rellevant pel treball. En total la mostra ha estat de 14 dones, una xifra suficient per poder treure conclusions representatives. Es van intentar seleccionar dones d'edats, d'estudis i d'entorns diferents, que no es coneguessin entre elles i que haguessin anat a llocs, amb persones i amb ONG diferents. Tal com es pot veure a la taula 6 de les properes pàgines. En alguns casos, ha estat molt difícil complir totes les condicions establertes, perquè la proximitat geogràfica de les dones, tant a Catalunya com a Grècia i els contactes comuns entre elles era inevitable.

Les edats de les 14 dones oscil·len entre els 19 i 56 anys. D'aquestes, 2 tenen 56 i 54 anys i ambdues tenen 2 i 3 fills respectivament, mentre que 8 dones tenen entre 19 i 25 anys i 4 dones entre 26 i 33 anys. La durada del viatge va ser molt diversa, podia anar des dels 5 dies als 6 mesos, però la gran majoria va ser d'un mes com a màxim. És important remarcar que 4 dones han repetit l'estada a Grècia més d'una vegada; en un cas fins a 5 cops. Un altre punt a comentar és la participació en ONG, 5 dones manifesten que inicialment van anar-hi com a voluntàries independents, però un cop allà, la majoria van acabar col·laborant amb organitzacions. També

cal dir, que totes les voluntàries viuen a Catalunya i, per aquest motiu, totes les entrevistes, igual que el treball, s'han fet en català.

De les 14 dones entrevistades 1 ha decidit mantenir-se en l'anonimat, és per això que a excepció de la Maria, que és un pseudònim, els altres noms són reals. Les entrevistes van ser gravades amb àudio i es va demanar expressament el seu consentiment previ, deixant clar que era per fins acadèmics. Les entrevistes es van realitzar en persona i no va ser necessari utilitzar mitjans alternatius, com l'Skype o altres, fet que va facilitar molt més la comunicació i, per tant, la veracitat de les dades obtingudes. En la majoria dels casos la trobada es va realitzar en espais tranquils, on només hi havia la persona entrevistada i l'entrevistadora, evitant possibles interferències. Només en 3 casos es va haver de recórrer a espais públics com ara bars o biblioteques.

Un cop acabat el període d'entrevistes es va prosseguir a fer la transcripció de les gravacions, utilitzant l'editor de text online O Transcribe. Durant aquest procés es va tenir en compte la Guia lingüística i d'estils de la Universitat de Girona, per tal de complir els criteris d'escriptura corresponents. Seguidament, després d'obtenir totes les dades qualitatives brutes, es va fer la codificació de les transcripcions amb el programa EdEt. I aquí també es va seguir estrictament la metodologia d'Anàlisi Qualitatiu Convencional que descriuen Hsieh & Shannon (2005) per a la codificació. D'aquesta manera, finalment, es va ordenar i classificar la informació per poder ser analitzada. El fitxer disponible en format .edt es troba en aquest link¹ i s'ha d'obrir mitjançant el programa EdEt². Els últims passos van ser l'extracció de resultats i les conclusions.

Finalment, tot i que la intenció del treball ha estat fer un anàlisi qualitatiu molt profund, hi ha hagut algunes limitacions metodològiques. El primer lloc, la mostra que s'ha fet servir es basa en dones que l'entrevistadora coneixia o dones amigues dels seus contactes. En conseqüència, tots els membres tenen la mateixa nacionalitat i això podria influir en els resultats, ja que les motivacions i les maneres de pensar i de viatjar poden coincidir. En segon lloc, per la manca de temps no s'ha pogut entrevistar homes voluntaris, fet que hauria sigut molt interessant per contrastar la visió d'ambdós sexes. En tercer lloc, degut l'alta especificitat del tema ha estat força complicat trobar informació referent a l'àmbit del voluntariat des de la perspectiva de gènere. Tot i això, s'ha aconseguit dibuixar una realitat d'aquest sector des d'una aproximació molt actual.

---

¹ <https://drive.google.com/file/d/1b84IXCX8St-Qw2pPaCZUaybfQLztlYvO/view?usp=sharing>

² Software per baixar el programa: <https://www.etnologia.uw.edu.pl/en/node/4751>

Taula 5: Perfil de les participants a l'estudi.

Voluntàries	Edat	Estudis	Camp/s o espais on va estar a Grècia	Mes, any i durada de l'estada	ONG o voluntària independent
1. Agnès	24	Grau en Periodisme + varis cursos de gènere	Camp de Cherso a Tessalònica	Setembre de 2016 – 19 dies	Open Cultural Center
2. Laura	28	Grau en Treball Social + Postgrau en Mediació + diversos cursos de perspectiva gènere i drogues	Camp de Shana a l'illa d'Idomeni	Abril de 2016 – 8 dies	Voluntària independent juntament amb uns coneguts, però vinculada Clowns i EREC (Equip de Rescat en Emergències de Catalunya)
3. Lluïsa	56	FP1 Administratiu	Camp d'Idomeni i a la gasolinera Eko	Març de 2016 – 5 dies	Voluntària independent juntament amb un grup de persones
4. Elia	24	Grau en Pedagogia + Màster d'Atenció a la Diversitat	Camp de Serres	Agost de 2018 – 1 mes	Lifting Hands International
5. Mar	24	Grau en Psicologia + Màster d'Intervenció Psicosocial	Diversos espais de la ciutat Tessalònica i al Camp de Polikastro	Agost de 2016 – 3 setmanes	Voluntària independent a Tessalònica i al Camp de Polikastro amb Open Cultural Center
6. Jordina	25	Grau en Educació Social + Postgrau en Intel·ligència Emocional + Postgrau en Dol, Pèrdua i Crisi	Camp d'Idomeni i a la gasolinera Eko	Maig de 2016 – 7 dies	Amb Refugis, grup encarregat de la gestió d'Open Cultural Center i col·laboradora amb EREC (Equip de Rescat en Emergències de Catalunya)
7. Paula	19	Relacions Internacionals + Dret UOC	1r: Camp de Frakapour i Karamanlis a Tessalònica 2n: Victoria Social Center + Hotel Plaza (ocupat) a Atenes 3r: a Elna Maternity Center a Atenes	1r: Gener de 2017 – 1 setmana 2n: Juliol i agost de 2018 – 1,5 mesos 3r: Febrer de 2019 – 10 dies 4t: Juliol i agost de 2019 – 2 mesos	1r i 2n amb Humanity Wings (coordinadora amb la seva germana l'Anna). Voluntària independent en el 3r, 4t i 5è voluntariat,

			4t: Camp de Vathy a l'illa de Samos 5è: a Elna Maternity Center a Atenes	5è: Febrer de 2020 – 1 setmana	col·laborant amb l'Elna Maternity Center
8. Martina	25	Grau en Art Dramàtic	1r: Camp de Cherso 2n: Poble de Polikastro	1r: Setembre de 2016 – 3 setmanes 2n: Agost de 2017 – 1 setmana	1r: Open Cultural Center 2n: Voluntària independent, però vinculada amb Open Cultural Center
9. Gemma	23	Grau en Turisme	Poble de Mitiline a l'illa de Lesbos en un recinte industrial al costat del camp de Mòria i el camp de Kara Tepe	Juliol de 2019 – 1 mes	Yoga and Sports for Refugees i One Happy Family
10. Maria	25	Grau d'Infermeria + Màster Pacient Crític i Emergències	Al costat del camp de Diabata i diversos espais de la ciutat de Tessalònica	De gener a abril 2019 – 3,5 mesos	Medical Volunteer International
11. Andrea1	33	Grau superior Art Dramàtic	1r: Camp de Cherso 2n: Al voltant del camp de Nea Kavala, al poble de Kilkis i al barri anarquista d'Atenes	1r: Agost 2016 – 5 setmanes 2n: Agost 2017 – 5 setmanes	1r: Open Cultural Center 2n: Voluntària independent, però vinculada amb Open Cultural Center
12. Cristina	28	Grau en biologia Humana + treballant en una farmacèutica	1r i 2n: Camp de Skaramagas i a diversos espais de la ciutat d'Atenes	1r: Agost de 2016 – 10 dies 2n: Desembre 2016 – 10 dies	1r: Voluntària independent amb el Cau de Blanes 2n: A Drop in the Ocean
13. Andrea 2	30	Grau en Educació Social + Postgrau en Cultura de Pau	Camp d'Idomeni i diversos espais de la ciutat de Tessalònica	D'abril a Octubre de 2016 – 6 mesos	Voluntària independent, però vinculada amb Micropolis Solidarity Group i Open Cultural Center
14. Regina	54	Tècnica administrativa	Camp de Cherso	Agost de 2016 – 8 dies	Open Cultural Center

Font: Elaboració pròpia.

5. PRESENTACIÓ DELS RESULTATS

En aquest apartat es farà un anàlisi dels codis més rellevants de les entrevistes. S'exposarà tota la informació obtinguda de manera ordenada i clara, per així respondre als objectius del treball. Cal tenir present que els resultats s'exposen des de la percepció que van tenir les voluntàries de la seva experiència, per tant, sempre és des d'un punt de vista subjectiu. S'estructuren en 7 apartats diferents: el concepte de voluntariat, les motivacions, la importància del distanciament emocional, les problemàtiques de gènere a nivell social, els riscos i perills de les voluntàries, els canvis experimentats després del voluntariat i la percepció del turisme.

5.1. CONCEPTE DE VOLUNTARIAT

Segons les participants hi ha diferents punts de vista del concepte de voluntariat. Referent a la definició estricta, moltes de les entrevistades entenen el turisme de voluntariat com: oferir ajuda a gent necessitada altruïstament i dedicant temps de la seva vida a una tasca sense retribució econòmica. D'altra banda, també hi ha força noies que consideren que és un intercanvi cultural o d'aprenentatges entre la voluntària i els refugiats i una resolució de necessitats d'ambdues parts, tal com diu la Mar *"Un voluntariat és intercanvi de coneixements, és a dir, el que t'acull espera de tu, doncs, aprendre de la teva cultura mentre tu li resols alguna necessitat i tu esperes aprendre d'aquella cultura. És com un intercanvi cultural amb una resolució de necessitats d'ambdues bandes."* També hi ha definicions menys altruïstes i de caràcter més turístic, que inclouen la idea de desplaçar-se per descobrir nous entorns i les ganes de viure una experiència singular mentre es fa un servei de cooperació.

La percepció que tenen les dones del voluntariat ha anat evolucionant al llarg de l'estada, quan s'han anat trobant amb situacions que les han ajudat a entendre què és a la pràctica el turisme de voluntariat. Algunes noies no consideren el que va fer com a turisme de voluntariat o, fins i tot, no s'identifiquen amb el rol de voluntària, possiblement degut a la duresa del viatge. Com bé diu l'Agnès *"No crec que fos exactament un voluntariat, van ser moltes coses, li podem dir voluntariat perquè bàsicament no cobrava, però al final hi vaig anar a fer moltes coses."* El no reconeixement de la seva tasca com a turisme de voluntariat el justifiquen perquè és una crisi humanitària de gent que prové d'una guerra i per això Grècia no és un lloc per anar-hi a fer un voluntariat, en el sentit de passar-s'ho bé, i menys per fer turisme. Paral·lelament també hi ha dones que pensen que el que van fer no es pot considerar una "experiència", ja que aquesta paraula pren una connotació negativa, insinuant que volien tenir una gran aventura o que no s'ho agafaven seriosament, quan en realitat han patit molt. Un exemple és el de la Mar *"La gent et deia: «Oh! Quina experiència!» La paraula experiència em feia mal... Dic: «Jo no he anat a viure una experiència. No és una experiència»"*.

La seva total comprensió del que significa fer un voluntariat va agafar força quan van veure que les seves expectatives quedaven de llarg superades per la realitat amb la que es van trobar. Segons les entrevistades hi ha tres moments molt difícils al llarg de voluntariat: l'assimilació de la situació un cop al camp, el comiat i l'arribada a casa. El motiu pel qual aquests tres moments són tan complicats és perquè no eren conscients a nivell emocional de tot el que viurien, tant d'aspectes positius com negatius i la duresa de la realitat amb què es van trobar les va sobrepassar. En la majoria de casos la preparació emocional era nul·la o molt superficial i creien

que se'n sortirien molt bé de la situació confiant amb les seves capacitats, però sense un plantejament real de com gestionarien certes circumstàncies. A més a més, en molts casos s'hi suma una mala preparació i improvisació en termes organitzatius, una precipitació per marxar cap a Grècia que aguditza encara més els pocs preparatius i un gran desconeixement del conflicte, tant de Grècia com dels països d'on provenien els refugiats. S'ha de reconèixer que hi va haver dones que estaven ben informades, però mai amb una visió holística que englobés tots els punts esmentats.

“Un cop vaig anar allà em vaig fotre una hòstia... I vaig pensar: «Jordina, tu has volgut anar allà, saps coses, però no en tens ni idea de per què ha començat la guerra a Síria, perquè estan retornant persones a Turquia...» Llavors, allà, vaig començar a informar-me de coses. Després em vaig comprar un llibre de Síria, vull dir, després ja vaig com “començar”. Però un cop allà, vaig dir: «Tia, si no saps res... T'has entossudit a fer un voluntariat i hi ha moltes coses que no n'ets gens conscient».” (Jordina)

A part de la definició acadèmica, al principi de l'entrevista se'ls demanava que definissin amb tres paraules les seves vivències i s'ha pogut observar que hi ha clarament dos aspectes contraposats: els positius i els negatius.

- Aspectes positius: intens, humanitat, unió, únic, inoblidable, gratificant, revelador, motivació professional, punt d'inflexió, creixement, bonic, esforç, felicitat, recompensa i cooperació.
- Aspectes negatius: xocant, impactant, injustícia, difícil, desesperança, dur, surrealista, canviant, fort, profund, colpidor, ràbia i desobediència.

La paraula “intens” ha estat la que més noies han esmentat, seguida de “xocant”, “impactant” i “humanitat”, la resta en menys freqüència. Aproximadament la meitat de les paraules són positives i la meitat negatives. Així doncs, el turisme de voluntariat a Grècia és una tasca agredolça, no tan plaent com un es pot imaginar al principi, ja que hi ha molts punts difícils que fan que l'experiència sigui una muntanya russa de sensacions i emocions. S'intuïen que seria dur, però no sabien fins a quin punt, ni quins moments serien els difícils, ni com els arribaria a afectar. Al llarg de l'apartat de resultats s'anirà veient per què opinen així i per què consideren que el que van viure no es pot considerar turisme de voluntariat.

5.2. MOTIVACIONS

Hi ha moltes motivacions diferents entre les 14 persones entrevistades. Majoritàriament són altruistes, però en alguns casos són motivades per interessos personals. A més a més, també s'han de considerar algunes motivacions secundàries i altres factors que interfereixen en la decisió final d'emprendre el viatge.

La motivació comuna a totes les dones es basa en les ganes de donar, d'aportar alguna cosa per poc que sigui, com una necessitat interior que no se sap d'on ve. Tal com diu l'Eila: *“Posar el meu granet de sorra, per molt que no pugui canviar el món, saber que he contribuït d'alguna manera a que l'estada d'aquestes persones allà sigui una mica més amena.”* És possible que aquesta necessitat inexplicable vingui d'una gran empatia cap als refugiats. Algunes dones sentien que estaven en deute amb ells i amb la societat en general, com una obligació moral o una responsabilització com a ciutadana europea de tot el que estava passant.

“Era més des de l'empatia de: «Estàs en una situació molt complicada, de la qual l'Europa de la fortalesa n'és responsable i totes les persones que hi vivim i... que avui ets tu i demà podria ser jo».” (Andrea2)

A més a més, a moltes les va motivar la predisposició d'intentar ajudar a fer la vida millor als refugiats, motivades per la impotència, la ràbia i la injustícia de la situació.

“El malestar que em produïa saber que estava passat tot això i no estar-hi fent res. Que després també era molt conscient que anant-hi jo allà 3 setmanes poca cosa hi vaig fer, però —ja em passa en general— que quan passen coses que són sobretot injustícies, tinc la necessitat de fer-hi alguna cosa, sinó em frustro molt.” (Martina)

Lligat a aquestes ganes d'aportar, a moltes voluntàries les va motivar poder contribuir amb els seus propis coneixements. Ja sigui des de les seves professions o estudis, molts relacionats amb l'àmbit social (treball social, pedagogia, educació social, etc.), amb professions mèdiques (psicologia, infermeria, biologia humana, etc.), hobbies (implicació en caus, esports diversos, fotografia, art, coneixement de llengües, etc.) o simplement la seva experiència vital adquirida al llarg dels anys.

Una altra tipus de motivació van ser les ganes d'afrontar una altra realitat per aprendre i prendre consciència de coses que no es poden percebre si no és a través d'aquesta experiència. Un cas és el de la Jordina *“La motivació va ser les ganes de conèixer una altra realitat, afrontar-la allà i ser conscient de coses que hi ha aquí i no en pots ser conscient si no les vius.”* Molt lligada a aquesta motivació, també hi havia simplement les ganes de fer un voluntariat per tenir l'experiència i saber què se sent des d'una vessant no tan educativa, sinó experiencial. Només en un cas una de les motivacions va ser la de distanciar-se dels problemes personals i marxar per entregar-se als altres i sentir-se bé, intentant trobar respostes d'un mateix.

També hi ha hagut dones que les va motivar la curiositat, les ganes de saber exactament què estava passat i comprovar amb els seus propis ulls una realitat desconeguda, a vegades fins i tot amb un punt aventurer. Quasi cap noia va tenir la intenció de barrejar el voluntariat i turisme, tot i que un cop allà algunes en van acabar fent. A l'últim apartat de l'anàlisi de resultat es detallarà aquest fenomen.

D'altra banda, cal considerar altres components que no són motivacions directes, però són factors determinants per emprendre el viatge. La disponibilitat, per exemple, és un punt clau. Moltes de les noies van aprofitar el període de vacances per marxar o algunes van deixar la feina o rebutjar ofertes de feina per dedicar-se exclusivament al voluntariat, especialment en els casos d'estades llargues. Tanmateix, també cal disposar dels recursos econòmics necessaris, ja que les despeses del viatge van totalment a càrrec seu. En cap cas van rebre ajudes econòmiques, és més, moltes van recaptar diners abans de marxar per donar-los a les ONGs amb les que anaven o elles mateixes van comprar o portar material per distribuir-lo.

Així mateix, tenir contactes que permetessin una organització logística prèvia també va ser molt important, tot i que majoritàriament els viatges van tenir un component d'improvisació molt alt. Algunes noies si no haguessin comptat amb aquest suport tècnic potser no s'haguessin animat. A més a més, algunes noies van voler anar acompanyades, perquè anar soles els feia por o volien saber que tindrien algú al costat en moments difícils. Per contra, n'hi va haver que precisament els va motiva anar soles, per trencar amb la seva zona de confort i observar com es comportaven

davant de situacions desconegudes. La Maria ho explica molt bé *“Em feia una mica de cosa marxar sola, però hi havia la part de: «Tinc ganes d'alguna experiència a algun lloc jo sola». Per trencar barreres d'algo que et fa cosa, ho fas i dius: «Ah, doncs, no n'hi ha per tant».”*

Un altre factor destacable és la inspiració amb persones que ja havien viscut aquesta experiència a Grècia, familiars, amics o coneguts i que els hi van explicar les seves vivències. Així mateix, també van tenir una gran influència dels mitjans de comunicació, que van popularitzar el problema dels refugiats i van animar a moltes de les participants. Per contra, la proximitat del conflicte i la seva situació geogràfica, és a dir, que el problema fos a Europa, va ajudar a fer el pas a moltes dones que se sentien més segures que en un país de fora de la Unió Europea.

5.2.1. Influències de l'entorn en les motivacions

Respecte les influències de l'entorn en les motivacions, és a dir, ja siguin els amics, la família, la parella o l'entorn laboral, en quasi cap cas van interferir amb la seva decisió. La gran majoria de les noies estaven molt convençudes del que volien fer i no les va frenar ningú, ans al contrari, les reaccions de l'entorn les van animar encara més. Quasi sempre la família des d'un punt de preocupació o sorpresa, però en plena confiança amb ella, perquè ja coneixien el seu tarannà. En alguns casos l'aprovació del pare va reafirmar encara més la seva decisió i les va empènyer a anar-hi amb més seguretat.

D'altra banda, a algunes noies el seu entorn els hi va transmetre certes pors que van fer que anessin més alerta, prenguessin més precaucions o que canviessin la forma d'enfocar el voluntariat, com ara, agafar-se el vol de tornada quan no ho tenien planejat, o posar-se alguna vacuna. Tal com ho explica la Maria: *“Molta gent em transferia pors que ells tenien, de... «No et fa por anar-hi sola?» o la frase de: «Vés molt amb compte...». Llavors tema sanitari també: «No et posis en merders. Estàs segura que vols anar tu sola?». [...] I de fet, la por aquesta de si agafava alguna malaltia o coses així, crec que una mica era en base a comentaris que anava rebent.”*

5.2.2. Influències de gènere en les motivacions

Per una banda, la meitat de les entrevistades pensen que el fet de ser dona no les va influenciar en la decisió de marxar. Consideren que depèn del caràcter de cadascú, dels interessos personals o de les creences de cada persona i que un home hauria pogut prendre la mateixa decisió que elles. Altrament, l'altra meitat de les dones pensen que sí que la seva condició com a dona va tenir una forta influència per marxar, ja sigui conscient o inconscientment. Ho argumenten amb què vivim en un sistema patriarcal que socialitza a les dones per tenir una major sensibilitat i empatia pels demés, fet que les posiciona a les feines de cures i que per tant les va motivar a marxar a Grècia per fer aquest tipus de tasques amb els refugiats.

“Aquest sentit de cuidadora, de tenir cura dels de més, de cuidar els altres, és una cosa que per desgràcia s'atribueix només al sexe femení, perquè així ens han educat. I als homes no els han educat per tenir aquesta sensibilitat i molts no la tenen. Vull dir, jo, quan veia les imatges per la tele d'aquell desastre, a mi, no sé, se'm despertava... se m'encenia tot.” (Mar)

5.2.3. Motivacions de viatges posteriors a Grècia

Hi ha hagut voluntàries que han repetit l'estada a Grècia més d'un cop i en tots els casos, a part de tenir les mateixes motivacions del primer cop, se n'hi sumaven d'altres. Les vegades següents hi anaven per veure la gent que havien conegut i per veure com havia evolucionat la situació. Tenien la necessitat de comprovar que estaven bé. A banda d'això, també tenien el sentiment d'estar en deute amb ells, ja sigui perquè el primer cop hi havien estat molt poc temps o perquè no sentien que ho havien donat tot. A més a més, volien demostrar-los que no els havien abandonat, ja que moltes voluntàries havien establert un vincle molt fort amb alguns refugiats.

“A la segona vegada hi havia afegit les ganes de veure gent del camp que havies conegut l'any passat, sirians i així... [...] També perquè el primer any, quan ens n'anàvem, ells et preguntaven: «Quan tornaràs? Quan tornaràs?» També hi ha un punt de demostrar que estàs allà, que no hi has deixat de pensar, "que no els has abandonat".” (Andrea1)

5.3. LA IMPORTÀNCIA DEL DISTANCIAMENT EMOCIONAL

Durant el voluntariat les relacions humanes són un factor de pes que determina l'impacte de l'experiència. Mantenir un distanciament emocional amb els refugiats, és a dir, no establir vincles molt propers amb ells, és clau pel benestar psicològic de les cooperants i dels propis refugiats. Per una banda, s'evita quedar massa afectat per una sobre implicació i facilita la tornada a casa, ja que redueix les seqüeles emocionals del viatge. D'altra banda, també s'evita causar un dany psicològic als refugiats que sovint es tornen dependents de la figura de la voluntària i es genera un buit i un trauma més gran del que ja tenen. Existeixen múltiples cursos preparatoris per saber com s'han de relacionar les participants amb els refugiats, perquè la seva tasca sigui beneficiosa per totes dues bandes. Tot i això, molt poques dones n'eren conscients abans de marxar, per això que la preparació en aquest terreny va ser nul·la en la majoria dels casos. Algunes noies van ser informades d'aquest fenomen per les ONG just quan van arribar al lloc del voluntariat o d'altres se'n van adonar elles mateixes al veure que quedaven absorbides per la situació si no marcaven límits als refugiats.

Així doncs, queda clara quina havia de ser la postura de les voluntàries al camp. Malgrat tot, a moltes dones, conscient o inconscientment, els va resultar totalment impossible. Hi ha molts factors que les van portar a empatitzar profundament amb els refugiats i a no aplicar aquest distanciament emocional. Cal tenir present que la intensitat del moment els feia tenir les emocions a flor de pell i estar entregades amb cos i ànima a l'entorn. Això va fer que les seves vivències fossin molt més transcendents que en un viatge normal i corrent i que qualsevol circumstància tingués un fort impacte per a la voluntària, ja que la seva sensibilitat era extrema. Com s'ha dit en el capítol anterior, la principal motivació de moltes dones era les ganes de donar i d'aportar alguna cosa a la situació i als necessitats. Per tant, la seva predisposició incloïa ajudar-los amb tot el que fes falta. El que no s'imaginaven era que les mancances emocionals dels refugiats fossin tant grans que haguessin de dedicar la major part del seu esforç a escoltar-los i animar-los a tirar endavant.

D'altra banda, els immigrants demanaven una atenció exagerada i aprofitaven qualsevol moment per explicar tots els seus traumes i històries de la seva vida. Són persones que ho han perdut tot, no tenen quasi cap possessió material i l'únic consol que els queda és sentir-se estimats. Les voluntàries es van adonar que el que més necessitaven era sentir l'escalf humà, la

compassió i recolzament que la societat els hi estava negant. A tot plegat s'hi suma que com a dona, molt refugiats, especialment els nens, identificaven a les voluntàries com un refugi on poder explicar tots els seus problemes. Veien a les dones més sensibles que els homes i creien que serien capaces d'entendre i sanar millor les seves ferides emocionals. Tal com explica la Laura: *“Sí que amb les dones i sobretot amb els nens, també per la cultura que tenen ells, ens veien a les dones voluntàries com algú de protecció, més que els homes. A ells potser els veien més com una ajuda a nivell de papers. El contacte més afectiu el veien amb nosaltres.”*

Tanmateix, les voluntàries també van ser víctimes de la precària situació dels camps i van compartir els mateixos problemes que els refugiats, col·locant-les en igualtat de condicions. Paral·lelament sentien una extrema compassió pels refugiats, ja que les seves vides eren molt similars i majoritàriament provenien de famílies benestants als seus respectius països d'origen, igual que elles. Per últim, el fet que molts refugiats volguessin anar a Europa feia que idealitzessin les voluntàries, ja que eren l'únic referent europeu que tenien en aquell moment per aprendre com funcionava la cultura d'occident. Davant d'aquestes circumstàncies i d'aquests sentiments humans tan potents, es feia molt difícil no establir vincles amb ells. A més a més, si mantenien les distàncies no sentien que l'ajuda que oferien fos completa i sincera, és a dir, que estaven fracassant com a voluntàries per no fer tot el possible. Moltes se sentien obligades a travessar aquesta barrera per estar al seu costat i complir verdaderament el seu deure.

A banda d'això, s'ha observat que hi ha tres moments especialment difícils al llarg del viatge: l'arribada al camp, el comiat i la tornada a casa. S'ha vist que si les voluntàries estableixen vincles molt estrets amb els refugiats fa que aquests tres punts crítics siguin encara més complicats i és aquí quan les dones s'adonen del significat de la paraula “difícil”.

5.3.1. Arribada al lloc del voluntariat i assimilació de la situació

El que fa realment difícil l'arribada és que les participants prenen consciència de tot el que està passant i han d'assimilar-ho amb molt poques hores per començar a treballar com més aviat millor. Les expectatives i imatges preconcebudes queden contrastades en directe sense cap tipus de filtre. Totes les dones asseguren que no és el mateix veure per la televisió que viure-ho. Moltes tenien la sensació que els refugiats habitaven en un espai fred i impersonal, on es respirava la soledat del sistema que els havia abandonat i els controlava a través dels cossos militars. Això feia que no es creguessin que tot allò que veien fos real i que estava passant a Grècia, país dins de la Unió Europea i uns dels destins turístics amb més renom. A base de cops, van anar assimilant la situació i van normalitzar tots els impactes inicials. Després d'aquest moment d'incredulitat és quan es van començar a relacionar amb els refugiats i moltes van establir els vincles que s'han comentat anteriorment. D'altra banda, es van trobar amb moltes problemàtiques difícils de gestionar que es detallaran en els següents capítols dels resultats.

“Més enllà del primer dia, que tenia moltes ganes de plorar, perquè no entenia que allà hi pogués viure gent, suposo que un cop fas el salt i entens que sí, que allà hi viu gent i que això és el que se'ls hi ha donat; un cop assimiles això, que és lo més heavy, després pues... ho normalitzes.”
(Andrea1)

5.3.2. Comiat

Sense dubte el moment de marxar va ser un dels més desagradables. Com s'ha dit, la intensitat del moment era molt elevada i això va fer que moltes noies visquessin el comiat com un acte molt dramàtic. Per aquelles dones que van establir amistat amb refugiats, especialment amb adolescents i nens, encara va ser més complicat. Gestionar la culpa de deixar-los allà, "abandonar-los" i tornar a casa, on tenien totes les necessitats cobertes, sabent en les condicions infrahumanes que vivien, se'ls feia molt difícil d'acceptar. A més a més, moltes s'adonaven que tot el dolor que sentien elles en aquell moment, també el sentien els refugiats i per tant, el patien cada cop que marxava algun voluntari o voluntària. Això els feia sentir encara més malament, fent que no sabessin com gestionar el comiat. Algunes van optar per no dir adéu a aquells refugiats que els tenien més estima, per evitar ferir-los, o els hi insinuaven subtilment que ja no tornarien més al camp. D'altra banda, la creació d'aquests vincles i la impotència de no saber quan podrien marxar de Grècia, va fer que algunes voluntàries estiguessin disposades a cometre actes il·legals per ells, com per exemple, deixar-los el DNI o el Passaport per intentar sortir del país.

5.3.3. Arribada a casa

Un cop van tornar a casa i van tenir temps per analitzar amb calma i assumir tot el que havien viscut, va ser quan totes les emocions contingudes van sortir. En general a totes les noies els va costar molt reprendre la vida que tenien abans i van necessitar un període aproximat d'un any per tornar a tenir una bona estabilitat emocional. Moltes se sentien incompreses per la família o, fins i tot, les amistats, que no eren capaços d'entendre fins a quin punt les havia afectat el voluntariat o la magnitud del problema a què s'havien afrontat. És el cas de la Mar: *"Els meus pares no ho entenien... M'enfadava molt amb ells, per això, pel tipus de preguntes que feien. En plan: «Ai, on heu anat? A veure les fotos?» No eren conscients. I m'enfadava amb la gent perquè no em feien les preguntes que jo volia que em fessin."*

Especialment aquelles que tenien uns lligams molt estrets amb refugiats els va costar encara més, ja que els refugiats buscaven suport i contacte constant a través de trucades o de les xarxes socials. Per contra, les voluntàries volien continuar ajudant-los des de la distància, però moltes es van adonar que eren dependents de la situació i de la vida dels refugiats. Per aquest motiu van veure que si volien reprendre la seva vida, necessitaven tallar la relació amb ells. Aquesta necessitat d'estar constantment informades de com estava la situació i haver de respondre a totes les necessitats de les persones conegudes a Grècia era insostenible i els causava molta ansietat. Tot i això, prendre la decisió de deixar de respondre als refugiats, o si més no a uns quants, els causava molts dilemes morals. En un cas, fins i tot, va arribar a l'extrem que un refugiat va començar a demanar petites quantitats de diners a una voluntària, arribant a una suma total de 1000€ i ella es va veure obligada a demanar ajuda psicològica perquè no sabia com gestionar la situació. Tot i això, cal dir que les poques dones que van marcar un distanciament emocional durant el voluntariat no van tenir unes seqüeles tan dures del viatge com les que es van implicar al 100%.

5.4. PROBLEMÀTIQUES DE GÈNERE A NIVELL SOCIAL

Lamentablement avui en dia les desigualtats de gènere són latents en molts àmbits diferents de la societat. No ha estat una excepció amb la feina que feien les voluntàries a Grècia. A

continuació s'exposaran una sèrie de problemàtiques que s'han trobat algunes d'elles. Un factor important de tots aquests problemes és el rerefons cultural i social d'alguns dels refugiats, que provenen de països musulmans amb una forta estructura patriarcal, on la dona és sovint víctima del masclisme establert a les seves societats.

5.4.1. Haver d'anar sempre amb precaució

Moltes de les dones es van adonar, ja abans d'arribar a Grècia, que per fer el voluntariat necessitaven canviar el seu comportament si no volien córrer riscos, fet que implicava limitar la seva llibertat d'acció. Tant homes com dones havien de prendre precaucions, ja que treballaven en un entorn molt canviant que en qualsevol moment es podia tornar perillós. Especialment les dones, són les que han hagut d'adaptar-se més per desenvolupar la seva tasca de manera segura. Entre les mesures de precaució una de les primeres coses per les quals van ser advertides per les ONGs va ser que havien d'anar vestides amb roba ample i llarga. Però no només com a mesura de seguretat sinó com una forma de respectar les seves tradicions, com molt bé explica l'Andrea1: *"Sabia de les "precaucions"; per exemple, t'aconsellen anar amb màniga curta, no anar amb tires o anar amb pantalons que siguin per sota genoll. Això sí que ho vaig tenir en compte. No és una obligació, però és un consell, perquè ells no se sentin ofesos."* Una altra mesura condicionant era no poder anar sola pel camp, haver d'anar acompanyada amb un altre voluntari i no poder moure's quan fos fosc. Així ho reflecteix l'Agnès: *"A nosaltres només d'arribar ens van avisar que no podíem anar soles a una haima, que havíem d'anar sempre acompanyades i millor si era un noi, un altre voluntari i que a les 7h de la tarda... fora."* A més a més, moltes portaven un mòbil amb Internet, per poder trucar en cas d'emergència i miraven d'estar sempre en llocs concorreguts. Evidentment també marxaven o es protegien quan la situació era molt conflictiva o no anaven a passejar-se per certs llocs que veien que no eren benvingudes. Altres optaven per anar sense por, caminar decidies o senzillament pensar en les conseqüències dels seus actes.

5.4.2. Relacions d'interès amorós d'adolescents i homes refugiats

Una de les coses que més ha irritat a algunes voluntàries ha estat el comportament intrusiu en terreny personal dels refugiats. Especialment els adolescents aprofitaven qualsevol excusa per flirtejar amb elles, quasi sempre amb un to en broma que feia difícil diferenciar si realment volien anar més enllà. El tipus de comentaris o bromes que feien sobtaven molt a les voluntàries, que sovint no sabien com reaccionar o com evitar que aquestes conductes anessin en augment. Però no només això, molts mal interpretaven certes accions amb què elles tenien un interès amorós cap a ells, com per exemple, fer-se una foto plegats, una abraçada, una mirada, un somriure o una simple frase.

Les tàctiques per cridar l'atenció anaven des d'elogis, accions per impressionar-la, com poemes o, fins i tot, assumir que eren parella i que es casarien. Tal com ho explica la Maria: *"Jo a la mínima que hi havia una mica d'acostament, que volia fer-li una abraçada a algú, jo no m'ho podia permetre, perquè de seguida saltaven comentaris de: «Vols ser la meva novia? Casa't amb mi...» D'aquí per amunt..."* Sobretot remarquen la seva insistència, que arribava a tal punt que era asfixiant, encara que en cap moment fos malintencionada. Un exemple és la Gemma: *"Els nois, de seguida se't tiraven a sobre, volien fotos, t'atosigaven... «Una altra, una altra foto!» «No, ja està. S'ha acabat...» «Ai, demà perquè no vens? Ai, teacher, teacher! My friend!» Com que se't menjaven..."* En els casos més extrems van arribar a barallar-se per elles.

D'altra banda, les dones, per protegir-se davant d'aquesta situació van haver de marcar límits molt estrictes, oposant-se clarament a ser vista amb aquests ulls o fins i tot havent d'anar sempre acompanyada amb un home voluntari o posant-se un anell per advertir als refugiats que estava casada, i tot i així, no acabava de funcionar.

Algunes dones consideren que els refugiats ho feien com un acte de supervivència, amb l'esperança que si acabaven junts, ella li solucionaria la vida. És el cas de la Cristina: *“Jo no ho veia com a algo que s'enamoressin com a persona, sinó que ho veia de supervivència. En plan: «Si ha de ser això, doncs serà això i súper bé i em salvarà la meva vida i la meva família».* D'altres, simplement atribuïen aquest comportament a unes necessitats normals de l'edat en què es trobaven o bé que buscaven cridar l'atenció per sentir-se estimats o reconeguts davant de totes les mancances emocionals que tenien.

En tot cas, les voluntàries es van adonar que no podien actuar amb naturalitat o no podien relacionar-se amb el sexe masculí com estaven acostumades a fer-ho a casa seva, arribant a desitjar ser un home per no tenir tots aquests problemes. Per una banda, el fet de ser dona les va condicionar a què no poguessin establir amistat amb ells, perquè sempre intentaven alguna cosa més o mal interpretaven les mostres d'afecte de les voluntàries. Per contra, a altres noies els va passar el contrari, el fet de ser dona va fer que mantinguessin el contacte, perquè els refugiats tenien aquesta atracció cap a elles.

5.4.3. Masclisme dels homes refugiats

Tot i que en la gran majoria de casos els homes refugiats eren molt amables i tractaven a les voluntàries amb molt de respecte, puntualment no va ser així. Certs homes van tenir actituds masclistes que cal comentar.

Per una banda, algunes voluntàries van rebre comentaris inapropiats que les feien sentir incòmodes, la majoria de cops fent mofa d'alguna cosa. Tot i que sovint no entenien el que els deien, perquè els parlaven en el seu idioma, podien captar perfectament les intencions del missatge. L'autoritarisme també va ser un problema important. Alguns refugiats faltaven el respecte a les voluntàries infravalorant i ometent la seva presència i dirigint la paraula només a altres homes que hi havia al seu voltant. En aquesta línia, les dones també es van trobar reiteradament amb homes que sobrepassaven el seu espai personal, apropant-se més del compte o tocant-les de manera que les feien sentir incòmodes. Així ho explica l'Andrea¹: *“Hi havia un senyor. Saps el típic? Jo anava a una tenda perquè m'ensenyessin àrab [...] i el pare sempre estava allà, que t'abraçava... Però saps aquella mena d'abraçades? Que és com... «Deixa'm...».* A més a més, les dones que van treballar conjuntament amb voluntaris refugiats es trobaven que els hi delegaven tasques que són socialment construïdes perquè les facin les dones. Per exemple, les dones havien d'estar-se a la cuina rentant els plats i els homes repartien el menjar.

D'altra banda, també van ser testimonis de masclisme que patien les dones musulmanes, que era molt més extrem. Aquest fet les feia estar en tensió perquè es preocupaven per elles i no podien entendre com podien tenir aquesta mentalitat. Freqüentment passava que els homes refugiats tractaven les dones musulmanes i europees diferents, donant a les voluntàries més drets que les musulmanes. Tal com diu l'Agnès: *“Per mi, com a dona, el que més em costava era quan jo era igual de dona que les altres o les altres eren igual de dones que jo, però en canvi, jo estava en una situació de superioritat simplement per ser blanca, europea i voluntària.”*

Algunes dones que van acollir refugiats a casa seva no s'esperaven que els homes seguissin tenint aquest comportament i van tenir veraders problemes per fer-los entendre que la societat occidental funcionava amb uns altres valors. És el cas de la Regina: *“Ve l'estiu i tu vas, doncs, amb pantalons curts, tirants... i et deia que així no havies d'anar vestida. [...] O a quina hora arribes, era un control també... Controls de vestimenta, controls d'horaris, controls d'això... Dius: «Hòstia! Però què està passant?»”*

5.4.4. Odi o recel d'alguns refugiats per ser dona, blanca i europea

La complicada situació personal d'alguns refugiats, que havien patit tot tipus de traumes i frustracions, i la forta violència estructural dels camps on estaven, els hi despertava sovint sentiment extrems de ràbia i odi. Tot i que aquest enuig anava contra el sistema, que els retenia en unes condicions infrahumanes a Grècia i rebutjava la seva acollida a Europa, les entrevistades van poder percebre de primera mà el seu disgust i irritació. A més a més, el masclisme d'alguns homes refugiats vers les dones, sumat als prejudicis per ser europees, feia que estiguessin doblement exposades en comparació amb homes voluntaris.

Les participants van poder-ho notar a través de comentaris plens de retrets, a vegades inclús amb un to burleta i mirades amb un recel característic que deixaven clar els seus pensaments. És el cas de l'Agnès: *“Hi havia alguns nois de la mateixa edat que jo que se'n reien de tu; n'hi va haver un que un dia, no dic que no li faltés raó, però ens va començar a dir que què fèiem nosaltres allà, que l'ajuda hauria d'haver arribat abans, quan havia començat la guerra i no quan ja s'havia acabat, que estaven quasi tots morts i llavors volíem anar de bons europeus ajudant-los al camp, quan ja no hi havia res a ajudar.”* Situacions com aquesta feien que, un cop més, les voluntàries no estiguessin preparades per respondre i es quedaven descol·locades sentint-se culpables i impotents, per no poder ajudar els refugiats de cap altra manera.

A vegades, aquest enuig no estava dirigit directament cap a elles, sinó que era un odi generalitzat cap a tot, però indirectament també en formaven part i les afectava. Tal com explica la Mar: *“Hi havia molts homes que ja ni s'acostaven a l'escola, perquè quan rondaves pel camp et miraven molt malament. Perquè t'odiaven, pel fet de ser europeu i de dir: «Jo no vull saber res de vosaltres, jo no vull estar aquí, jo no vull estar a Grècia, jo vull tornar a casa meva, vull que em deixeu en pau, jo no vull participar en activitats de l'escola, jo vull morir o vull sortir». Saps? En aquest sentit, no era una cosa personal, era una cosa contra tot el que els envoltava, contra tot.”*

D'altra banda, també van adonar-se que les seves accions no anaven lligades a la percepció que tenien els refugiats d'elles i que per més que volguessin actuar amb bona fe, es barrejaven els conceptes. No podien canviar la seva condició com a dona, blanca i europea i per tant, tampoc com les estaven jutjant. Ser conscient d'això les va fer estar molt alerta, sabent en tot moment on estaven els límits de les seves accions per no ofendre a ningú i així també protegir-se davant de reaccions inesperades. Per altra banda, els hi va fer qüestionar l'impacte real de la seva tasca com a voluntàries, ja que si la seva presència no era ben rebuda, fins a quin punt els hi estaven aportant alguna cosa?

5.4.5. Masclisme i racisme dels grecs

Encara que la majoria de les voluntàries estiguessin treballant en camps de refugiats, es movien en un entorn amb múltiples realitats, que sovint xocaven entre elles. Abans d'arribar a Grècia es podien imaginar que la seva feina al camp seria complicada, però no eren conscients que

s'haurien d'enfrontar amb problemàtiques del propi país. No estaven preparades per afrontar el masclisme i el racisme dels grecs, que suposadament havien d'acollir a totes aquestes persones.

Per una banda, algunes de les voluntàries van ser testimoni de situacions incòmodes, causades per homes intimidant-les o fins i tot fent-les passar por i sentint-se amenaçades de violació. Tal com ho expressa l'Andrea2: *“Jo, les situacions que recordo més incòmodes com a dona era cada cop que entrava en un bar grec. En un bar grec de poble i trobar, doncs, com aquí el típic Bar Manolo amb un piló de tios, que les dones no hi són presents i quan entres és com et repassen, no? Aquesta intimidació...”*

Així mateix, van poder percebre un racisme exagerat dels grecs vers els migrants, que de retruc també les esquitxava, ja que molts cops feien activitats conjuntes amb refugiats i es veien obligades a canviar els seus plans per no posar-se en perill, ni elles ni els refugiats. Algun cop, fins i tot, es barrejaven els dos problemes quan els grecs intentaven lligar amb elles, però de seguida mostraven el seu rebuig al saber que estaven ajudant a refugiats.

5.5. RISCOS I PERILLS DE LES VOLUNTÀRIES

L'extrema situació dels camps de refugiats, la desesperació i la impotència de moltes persones i la violència estructural i militar que rodejava les voluntàries, feia estiguessin exposades a tot tipus de perills.

Cal tenir en compte que abans del viatge quasi cap de les participants es va plantejar seriosament els possibles riscos i perills. Moltes desconeixien què es podrien trobar i confiaven que a elles no els hi passaria res perquè anaven amb un grup nombrós de persones o amb una ONG. Majoritàriament consideraven que no havien de prendre més precaucions que en altres viatges, ja que els perills hi són igual a qualsevol lloc del món. Tot i estar molt decidies a marxar, tenien varies pors, moltes degudes a la desinformació i mala organització del viatge, com ara: por de no saber on dormir, de no saber arribar al lloc de destí, d'agafar alguna malaltia, de no saber fer la feina correctament, que no les valoressin com a dona, de tenir dificultats amb l'idioma, que pogués passar alguna cosa a altres companys del grup, por d'anar soles per ser massa petita, por pel que poguessin fer els militars o por de no saber gestionar la situació emocionalment.

Un cop a Grècia, totes aquestes inseguretats es van anar esvaint i la sensació general de totes les noies era de seguretat, fins i tot amb els casos que puntualment van viure escenes greus. Algunes voluntàries no sentien que estiguessin exposades a més riscos en comparació amb altres homes voluntaris o que la zona on feien voluntariat fos més perillosa que certes ciutats d'occident, ja que la majoria de refugiats eren molt amables. Malauradament forces noies van ser testimonis o van viure en primera persona situacions realment tenses, fent canviar la seva percepció dels riscos i fent-les adonar que calia extremar la precaució. Tot seguit s'exposaran algunes d'aquestes situacions.

5.5.1. Testimoni de fets

Les voluntàries van presenciar tot tipus de situacions, però la majoria de cops no hi estaven implicades directament i no els va passar res, sinó que ho veien des de lluny o algú altre els hi explicava el succés.

Es van viure molts moments de descontrol i caos per baralles entre refugiats, sovint ocasionades per conflictes culturals entre ells. Això feia que la policia i els militars haguessin d'intervenir per calmar la situació i que la tensió augmentés si s'havia de dispersar la multitud. A part de les baralles, l'extrema situació dels refugiats, els portava molts cops a fer actes de desesperació i les voluntàries n'eren involuntàriament testimonis. Van veure com cremaven tot tipus de materials per escalfar-se (fustes, plàstics, roba, etc.), com els refugiats es drogaven i fumaven diferents substàncies (gomes, coles, dissolvents, etc.) o fins i tot, en un cas com un pare de família intentava convèncer a una voluntària oferint-li diners perquè s'emportés els seus fills a amb ella o inclús diversos intents de suïcidis amb bidons de gasolina. A més a més, també van ser conscients que moltes les dones refugiades patien abusos físics i sexuals per part dels homes o directament es prostituïen per obtenir menjar. Val la pena esmentar el cas d'una voluntària que va veure com un grup de dones refugiades demanava quantitats desproporcionades de bolquers i va quedar esparverada quan va saber que aquells bolquers no eren pels seus fills, sinó per elles mateixes. A la nit preferien fer les seves necessitats a dins de la tenda abans que sortir a fora i córrer el risc de ser violades. Això demostra fins a quin punt la situació era crítica a les nits i, per tant, que les pròpies voluntàries veiessin que no es podien córrer riscos innecessaris.

D'altra banda, moltes entrevistades tenen una visió negativa dels militars, els quals molts cops actuaven de forma autoritària, racista i violenta contra els refugiats i els voluntaris si alguna cosa no els agradava. És el cas que explica l'Agnès: *“Un dia es va cremar una haima i els militars es van tornar bojós per apagar-la. Hi havia un dels nois voluntaris que li agradava molt la fotografia i es va posar a fer fotos i el militar quasi li trenca la càmera. [...] Hi va haver molt de descontrol, però sobretot el militar, tornant-se boig i preocupant-se perquè no estiguéssim gravant allò, posant-se súper agressiu amb un dels voluntaris.”* En aquesta línia, la violència dels militars cap als refugiats era encara més forta quan van presenciar, en més d'una ocasió, el desallotjament forçós de camps de refugiats per portar-los a camps militaritzats. Aquests moments es vivien amb molta tensió, ja que podia ser que hi haguessin disturbis i que es llancessin gasos lacrimògens. Malgrat tot, els refugiats no només patien l'agressivitat dels cossos policials, sinó dels mateixos grecs, que també arribaven a actuar de manera molt violenta, per exemple, fent assalts a les nits a squads (cases ocupades de refugiats) o insultant-los, com ja s'ha comentat anteriorment.

Encara que tots aquests esdeveniments no repercutissin directament sobre elles, evidentment, la gravetat dels fets les condicionava i les afectava.

5.5.2. Vivències en pròpia pell

Per contra, hi va haver certs moments que van viure situacions de perill en primera persona. Cal dir que alguns dels incidents van passar perquè les voluntàries van fer coses que implicaven més risc i, per tant, les probabilitats eren més altes. Tot i això, cap d'elles no en va sortir ferida, ni va patir greus conseqüències.

Igual que els refugiats, algunes dones van percebre de primera mà la violència dels militars, per exemple, quan es van trobar envoltades de policies en una maniobra per dispersar refugiats que dormien als carreres de Tessalònica. Així mateix, una altre noia es van quedar a dormir a dins del camp de refugiats sabent que l'endemà el desallotjarien i que possiblement la situació seria molt tensa i es llançarien gasos lacrimògens; i així va ser. D'altres es van quedar a dormir als squads (cases ocupades), per protegir als refugiats davant dels continus assalts policials i dels

mateixos grecs, per fer-los fora, ja que la presència d'una persona europea feia que no actuessin amb tanta agressivitat per si ho explicava als mitjans.

També cal afegir que puntualment al camp d'Idomeni van sobrevolar avions a molt baixa alçada, fent que semblés que estaven a punt de fer un bombardeig. Això va atemorir a molts refugiats, que recordaven el so de les aeronaus amb ansietat i alhora fent saltar totes les alarmes a les entrevistades, que mai havien presenciat un escena igual.

El risc d'infectar-se amb alguna malaltia també era molt present, especialment amb les voluntàries que ajudaven en l'àmbit sanitari. És el cas d'una noia treballava en una ambulància al costat d'un camp fent tot tipus de cures i es va punxar amb un xeringa que ja havia estat utilitzada. La poca accessibilitat a instal·lacions mèdiques estables feia molt difícil fer les proves corresponents per descartar possibles infeccions, causant-li així certa ansietat a la voluntària.

Un altre punt important és el fet que algunes noies va sentir-se greument amenaçades de violació, ja sigui per part de refugiats, homes de la màfia o grecs. En cap cas va passar res, però sí que van ser moments molt tensos.

“Amb un home de la màfia també vaig sentir molta por. Va tenir actituds de voler agredir-nos, saps? Que no ho va fer perquè estàvem acompanyades dels altres voluntaris, d'homes sirians i molts nois refugiats que no haguessin deixat que ens passés res. Però ell sí que ens hagués fet alguna cosa segur si ens troba soles. Ens mirava d'una manera com si ens follés amb la mirada i volia que anéssim amb ell.” (Mar)

D'altra banda, hi va haver dues voluntàries que van ser víctimes de tocaments, en una li van tocar els pits i en una altra el cul repetidament, fent-les sentir molt vulnerables i sense saber com reaccionar. Un és el cas de la Gemma: *“Estàvem fent la foto, no sé com s'ho va fer anar, que amb la mà així per fer la foto i l'altra no sé com... No sé com s'ho va fer, però em va acabar tocant una teta. [...] Va ser una experiència que no vaig saber com reaccionar.”*

Per últim, és important remarcar la situació que va viure una cooperant amb una nena a l'escola de dins del camp de refugiats. L'alumne es volia endur una caixa de braçalets a la seva tenda, que també era per a tots els altres companys, i la voluntària instintivament la va frenar i li va explicar que no ho podria fer. El pare de la nena ho va veure i, empès per la ràbia, volia cremar l'escola i agredir a la voluntària (fins i tot matar-la). Per ell era impensable que li treies l'única cosa que aquella nena podia tenir, ja que havia perdut totes les seves joguines. Finalment no va passar res, però sí que se'n va adonar que no es podia actuar amb els mateixos valors o de la mateixa manera que es tractarien situacions d'occident, perquè tot l'entorn i tots els factors que el configuren són diferents i cal anar molt amb compte.

5.6. CANVIS EXPERIMENTATS DESPRÉS DEL VOLUNTARIAT

En aquest apartat s'analitzaran els impactes i els canvis que han experimentat les dones a les seves vides després del voluntariat. Com s'ha dit anteriorment, la tornada a casa és un dels moments més difícils del viatge, ja que és quan realment es pren consciència de tot el que s'ha viscut i, des de la distància, s'ha d'acceptar.

La majoria de voluntàries, justa al tornar, van ser molt actives, fent tot tipus d'accions per donar a conèixer la seva experiència i denunciar la crisi humanitària de Grècia. Aquestes actes anaven

des de xerrades a escoles o organitzacions, entrevistes a la ràdio o a la televisió, exposicions fotogràfiques, redactaven articles en blogs i diaris, assistien a manifestacions per donar suport als refugiats o simplement ho explicaven al seu cercle més proper d'amistats i coneguts. Algunes van ser guardonades amb premis a nivell local i es van implicar molt amb entitats que lluitaven pels drets dels immigrants, acollint en diversos casos refugiats a casa seva.

Malgrat tot, moltes dones coincideixen que a la llarga aquest ritme reivindicatiu no és sostenible i que al cap del temps es torna a la vida que es tenia abans. De mica en mica van deixar de moure's i es van centrar més en aspectes personals, fet que els feia tenir mala consciència. És el cas de la Cristina: *"A vegades hi penso i em sap una mica de greu, perquè penso: «Va ser la moda, vaig anar-hi i ara no estic fent res»."* Algunes ho justifiquen amb què realitzen altres activitats i que és impossible compaginar tantes coses al dia a dia quan s'està treballant. D'altres consideren que per refer la seva vida necessiten distanciar-se de la situació, ja que estar constantment en contacte amb aquests temes és molt dolorós i no les deixa avançar.

Certament moltes entrevistades han tornat a la normalitat, deixant d'involucrar-se activament per la situació, però també és cert que han patit una transformació. Tot i que els seus costums o les seves vides no han canviat radicalment, després que el xoc emocional inicial s'apaivagués, n'ha quedat un pòsit. Han adquirit uns coneixements a nivell humà i una conscienciació global que traspua actualment amb la seva personalitat. El voluntariat les ha ajudat a construir qui són ara, amb uns valors i unes opinions que no tindrien si no haguessin viscut aquesta experiència.

En certa manera, ser testimonis d'aquesta realitat i de tots els problemes i dilemes que hi són associats, les ha fet madurar a molts nivells diferents, fent-les més sensibles i més obertes a entendre què passa al seu voltant. Tot i que moltes entrevistades reconeixen que aquesta actitud és molt més accentuada just al tornar de Grècia i que actualment no ho senten amb tanta intensitat, per no dir que en alguns casos ha desaparegut del tot, inconscientment han adquirit una capacitat per qüestionar-se certes coses que abans haguessin acceptat amb els ulls tancats. No són canvis que es puguin percebre al dia a dia o aspectes concrets de les seves vides, sinó una postura. Seguidament es detallaran més profundament aquestes idees.

5.6.1. Enriquiment personal i autoconeixement

Sempre que es fa un viatge és una oportunitat per aprendre i enriquir-se, però sobretot en indrets on les condicions són extremes i t'obliguen a treure el millor de tu per adaptar-te, és quan més es nota. L'estada que van fer aquestes dones a Grècia n'és un molt bon exemple. Van ser capaces d'afrontar-se a una realitat molt dura, alhora que s'anaven autoconeixent i aprenien del seu entorn. Moltes van inspirar-se amb els refugiats, sobretot amb les qualitats humanes que transmetien. Per exemple: la solidaritat entre persones, la resiliència davant les adversitats de la vida, a no ser superficials o a ser honestos amb dels altres, tal com ho explica l'Andrea1: *"Una cosa que vaig aprendre és que allà quan et preguntaven com estàs, no era com aquí, que et trobes algú pel carrer i tens pressa i et fa: «Què, com estàs? Bé?» Si no que t'ho preguntaven de veritat. O sigui, que el "com estàs" no és un "bé"."* D'altres consideren que l'experiència va servir per tenir menys prejudicis cap a persones d'altres cultures, gràcies a un intercanvi de coneixements. A més a més, a algunes noies els va servir d'ajuda per reforçar el seu camí professional, sobretot amb les carreres amb molt de contacte humà, com ara treball social, psicologia o infermeria. En altres casos, que precisament no sabien a què dedicar-se

professionalment, van descobrir que volien aprofundir a aquest món per convertir-lo en el seu estil de vida.

D'altra banda, algunes voluntàries van aprendre tot tipus de qualitats, per exemple, a agafar-se la vida més tranquil·lament, a no haver de tenir-ho tot tan planificat, van guanyar seguretat amb elles mateixes o senzillament van aprendre a gaudir del moment.

5.6.2. Canvi de l'escala de valors o d'importància

Un dels punts claus de voluntariat és el canvi en la percepció de certs àmbits de la vida, tant materials com abstractes. La gran majoria de noies coincideixen en el fet que van aprendre a valorar aspectes de la seva vida que abans passaven per alt. Insisteixen que després del viatge valoraven les coses realment importants, perquè les seves prioritats havien canviat i la manera de mesurar-les també.

“Estava en un moment de posar-ho en dubte una mica tot, tant d'una banda com per l'altra, i la importància de les coses. Es clar, véns amb l'escala de nivells d'importància molt trastocada (riu), llavors, et vas fotent contra les coses fins que no tornes a tenir-ho equilibrat i assumeixes les prioritats com són, segons tu i no segons tu amb aquesta sacsejada...” (Martina)

Veient les precàries condicions amb què vivien els refugiats i les poques pertinences que tenien, moltes dones es van adonar que vivien desmesuradament, en una abundància innecessària. En conseqüència, es van tornar menys materialistes i es van centrar amb les coses realment importants, com és el cas de la Regina: *“Aprens a agafar-te les coses totalment d'una altra manera, a donar molt més valor a tot, a materialitzar zero... O sigui, dius: «El que no val la pena, no val la pena...”*” Amb freqüència les voluntàries trobaven superficials aspectes de la seva vida i el seu entorn que abans els hi haguessin interessat, fins i tot trobaven banals converses amb les seves amigues o certes preocupacions de la gent. Tot i això, amb el temps aquest rebuig materialista ha anat canviant i actualment quasi totes les voluntàries asseguren que han recuperat els hàbits consumistes que tenien abans.

5.6.3. Prendre consciència dels privilegis de ser europea

Gràcies a aquesta experiència van poder adonar-se de l'afortunada vida que tenen i que hi ha altres realitats més enllà de l'espai geogràfic on havien nascut. També es van adonar que la vida no és tan fàcil com sembla i que no tothom neix amb les mateixes oportunitats, com molt bé explica la Jordina: *“Hi ha mercaderies que tenen molts més drets que persones. De fet, tinc un amic que té una fàbrica de caramels i li deia: «Pau tu t'adones que els teus caramels tenen més drets que les persones refugiades amb qui he conviscut fa una setmana?»*”. Ser conscients d'aquests privilegis va fer que immediatament els remordiments i els sentiments de culpa sorgissin, fent molt difícil reprendre la seva vida sense pensar i sense sentir-se malament. Tal com explica l'Agnès: *“Em sentia egoista tota l'estona, sentia que no em mereixia allò. Em va costar molt tornar a la meua realitat, no m'agradava la meua realitat. Pensava: «Jo ara com he de tornar a classe a estudiar? Com he de tornar a fer birres? Com he de fer tot això quan he vist gent que no pot fer ben res...”*” Van haver de fer un treball d'acceptació molt gros per admetre que aquesta és la vida que els hi ha tocat viure i no la poden canviar. Es van recolzar molt amb amics i familiars i algunes fins i tot van necessitar ajuda professional.

5.6.4. Prendre consciència de la realitat del món

Tal com ho definien al principi, per moltes dones aquesta experiència va ser un punt d'inflexió, un xoc o un toc d'alerta. La majoria de noies van descobrir una realitat molt dura que els hi va fer obrir els ulls, essent testimonis en primera persona de la injustícia i la crueltat del món on viuen. Van prendre consciència de la magnitud real de la tragèdia i els va fer trontollar moltes coses que donaven per segures. N'és un clar exemple la Jordina: *“Llavors, de cop t'adones que la teva consciència i les teves creences comencen a entrar en conflicte, de dir: «Què és el món?! Què és la justícia? Què és la realitat? M'estan enganyant, vaya merda manipulació de sistema...» Clar, et plantejes moltes coses, perquè has entrat amb un bloqueig... No un bloqueig, has obert un meló, saps? Has vist una realitat i dius: «HOLA? Ei! Pareu el món, heu de veure això! Està passant això i la gent continua vivint...».”* A més a més, se'n van adonar de la manipulació política inherent al sistema i la fragilitat de la vida de les persones, tenint en compte que tots estem exposats per igual a que la vida ens faci un gir de 180º, com els hi va passar als refugiats.

La sensació d'engany la van notar verdaderament quan van tractar amb entitats que suposadament havien d'ajudar a resoldre la situació, com ACNUR, Creu Roja o Save the Children. Van veure la hipocresia amb què treballaven, per exemple, quan ells mateixos eren els que incitaven als refugiats a anar a camps militaritzats on les condicions eren molt pitjors. Moltes critiquen que les grans ONG no estaven entregades a la seva tasca o, fins i tot, que no hi havia ni persones que representessin les organitzacions sobre el terreny, senzillament hi havia una tenda amb el seu logotip. Així ho diu la Martina: *“No vam arribar a relacionar-nos amb persones humanes d'aquestes ONG. Era com: totes les tendes amb el cacho logo d'ACNUR, però «ACNUR qui és?, què fan?».”*

Totes aquestes vivències van provocar una indignació generalitzada, sumat a la impotència que sentien per no poder canviar la situació. A moltes dones els va quedar un regust amarg del voluntariat, ja que es van adonar que la seva tasca no podia ser altra cosa que assistencialisme i que no servia per canviar la realitat del camp. Tot i això, també van poder veure que gràcies a la cooperació i el recolzament entre persones es pot tirar endavant més fàcilment i que l'ajuda humanitària és un pilar molt potent de la societat.

5.7. PERCEPCIÓ DEL TURISME

Encara que inicialment les voluntàries no tinguessin motivacions turístiques molt marcades en molts casos van acabar fent turisme, ja sigui perquè l'ONG els obligava a no treballar o perquè altres companys les van animar a fer-ne. Moltes entrevistades consideraven molt necessari fer descansos pel seu benestar i la seva salut mental, ja que la feina i la gent del camp eren molt absorbents i es feia molt difícil trobar moments d'intimitat. Una bona manera de desconnectar era fent turisme. Puntualment feien escapades curtes a les ciutats o excursions al voltant del camp amb els companys voluntaris i refugiats, principalment en platges o muntanyes. Encara que els anava molt bé per recuperar-se i assimilar la situació, moltes se sentien malament al fer-ho i consideraven que estaven perdent temps per ajudar als refugiats. Veien el turisme com un luxe que no es podien permetre en aquell moment, arribant a sentir-se hipòcrites.

Per d'altres directament era inconcebible, especialment en els casos d'estades curtes (al voltant d'una setmana) i fins i tot veien molt malament que altres companys en fessin o que Grècia fos una destinació turística en aquell moment amb tot els hi estava passant.

“Jo no vaig tenir temps de fer turisme enlloc. No. En absolut. No vaig tenir temps ni ganes, perquè ara quan la gent em diu que va a Grècia, per mi hi ha una connotació negativa d'anar a fer turisme a Grècia. Anem a les illes gregues. I penso: «Saps el que passa a Grècia?».” (Jordina)

6. CONCLUSIONS

Els resultats de les entrevistes han proporcionat molta informació de les experiències de les voluntàries. Per tal de complir l'objectiu principal del treball, s'aniran exposant les conclusions i consideracions dels objectius secundaris. Convé recordar que l'objectiu principal és: "analitzar com influeix el gènere en el transcurs d'una experiència de turisme de voluntariat".

El primer objectiu secundari és conèixer què entenen les dones per turisme de voluntariat en casos d'emergència humanitària. Moltes voluntàries coincideixen amb les diverses definicions esmentades al marc teòric del treball i ho entenen com: oferir ajuda a gent necessitada altruïstament i dedicant temps de la seva vida a una tasca sense retribució econòmica. D'altra banda, forces dones consideren que és un intercanvi cultural o d'aprenentatges entre la voluntària i els refugiats. En menor mesura també hi ha alguna definició de caràcter més turístic, que inclou la idea de desplaçar-se per descobrir nous entorns i les ganes de viure una experiència singular mentre es fa un servei de cooperació.

Tot i això, s'han pogut apreciar clares discrepàncies entre la definició acadèmica de turisme de voluntariat i la concepció pràctica que en tenen. Moltes coincideixen que l'estada a Grècia i les tasques que realitzaven no es poden considerar turisme de voluntariat o ni tan sols una *experiència*. Aquesta afirmació la fonamenten amb què no és un viatge d'oci, sinó que és una crisi humanitària molt greu. Van comprovar que el turisme de voluntariat a Grècia és una tasca agredolça i que la part positiva del viatge no és la que esperaven o la que estaven acostumades a donar-li a un viatge normal.

Pel que fa a les expectatives, el desconeixement i la poca preparació, tant a nivell logístic com emocional, va fer que no es complissin les seves expectatives i que quedessin de llarg superades per les experiències tingudes. El principal problema va ser el factor emocional. S'intuïen que seria dur, però no sabien fins a quin punt, ni quins moments serien els difícils, ni com els arribaria a afectar. En concret, el contacte humà i l'establiment de vincles estrets amb els refugiats va ser un element clau que va determinar l'experiència, fent-la especialment complicada en tres moments: l'arribada al lloc del voluntariat, el comiat i la tornada a casa. La intensitat de la situació, la constant demanda d'atenció afectiva dels refugiats i les ganes de donar i ajudar de les mateixes voluntàries, van fer molt difícil de mantenir una distància psicològica amb ells que hagués evitat molt de patiment, tant a les voluntàries com als refugiats. A més a més, molts refugiats identificaven a les dones com un refugi o una persona més sensible que un home, fent-les més susceptibles a escoltar els seus traumes i les seves històries de vida i, per tant, a compartir el seu dolor. Moltes dones no s'esperaven, ni estaven preparades, per respondre i gestionar aquesta situació, creant molts dilemes morals per saber fins a quin punt la seva ajuda era adient.

Totes aquestes circumstàncies fan que la postura de la voluntària sigui molt complicada, ja que sembla impossible oferir ajuda a les persones refugiades sense tenir un acostament emocional que, involuntàriament, acaba essent dolorós. Per tant, fa qüestionar si realment l'ajuda és positiva, perquè quan la voluntària torni a casa seva els refugiats estaran en les mateixes condicions, però amb una dependència i un buit emocional, i a ella li serà molt difícil tornar a la normalitat.

Les motivacions per emprendre el viatge són molt variades, però n'hi ha una que és comuna a totes les entrevistades i la més destacada: les ganes de donar, d'aportar alguna cosa per poc que sigui, sovint expressada en una necessitat interior que no se sap d'on ve. En alguns casos les dones sentien que estaven en deute amb els refugiats, percebent la seva tasca com una obligació moral com a ciutadana europea. Així mateix, la impotència, la ràbia i la injustícia de la situació va ser un factor clau que va empènyer a moltes voluntàries a fer el pas. Majoritàriament també les va motivar poder aprofitar els seus coneixements, hobbies o estudis per ajudar a millorar la situació, fent-les sentir molt satisfetes.

D'aquesta manera segons Gomez et al. (2020) la majoria de dones encaixarien dins del perfil de *benefactores* i confirmarien la teoria de Kulik et al. (2016) que opina que la majoria de motivacions de les dones són altruistes. D'altra banda, hi ha algunes motivacions egocèntriques, però són minoritàries, que les classificarien com a *turistes humanitàries* (Gomez et al., 2020). Alguns exemples serien les ganes d'afrontar una realitat diferent de la quotidiana per aprendre i adquirir coneixements a nivell personal, la curiositat de saber exactament què està passant, a vegades amb un punt aventurer, o simplement les ganes de fer un voluntariat per tenir l'experiència i saber què se sent. Cal destacar que quasi cap noia va tenir la intenció de barrejar el voluntariat i el turisme, tot i que un cop allà algunes en van acabar fent.

A part de les motivacions bàsiques hi va haver altres factors destacables que van ser fonamentals per marxar. Concretament la disponibilitat, els recursos econòmics, tenir contactes que permetessin una organització logística prèvia, poder anar acompanyades per sentir-se més segures o anar soles per sortir de la seva zona de confort. A més a més, la inspiració amb altres persones que ja havien estat en camps de refugiats, la influència dels mitjans de comunicació i la proximitat del conflicte també van ser elements motivadors essencials. Referent a l'estudi de la moralitat de les dones de Gilligan (1982) la meitat de les voluntàries pensen que, efectivament, la seva condició com a dona va ser un factor de pes que les va motivar a marxar, degut al paper de cures que representen a la societat.

Pel que fa als riscos i els perills a què estaven exposades, cal tenir en compte que abans del viatge quasi cap de les participants se'ls va plantejar seriosament, per tant, moltes desconeixien amb què es podrien trobar. Un cop a Grècia les voluntàries tenien una sensació general de seguretat i quasi cap dona va tenir problemes respecte la seva integritat física. Malgrat tot, sí que forces noies van ser testimonis de situacions tenses que comportaven certa perillositat, quasi totes de *severitat baixa* segons Fast (2007). Moltes d'aquestes situacions no els afectaven directament a elles, sinó que eren inherents a l'entorn. La violència estructural que hi havia feia que de per si fos un entorn conflictiu i que moltes persones tinguessin comportament extrems, fent que haguessin d'anar amb molt de compte.

Tot i això, en alguns casos sí que van veure viure en primera persona situacions de risc que no s'esperaven i que tenen a veure amb la seva condició com a dona. En diverses ocasions algunes noies va sentir-se amenaçades de violació, ja sigui per part de refugiats, homes de la màfia o grecs i en dos casos va haver-hi tocaments indeguts (al cul i als pits). A banda d'aquests incidents, que van ser els més greus, en molts casos van poder percebre desigualtats de gènere, moltes d'elles degut les diferències culturals entre les voluntàries i els refugiats. Primerament, haver d'anar sempre amb més precaució que els homes voluntaris (la vestimenta, no poder anar soles de nit o haver de tenir sempre un mòbil amb Internet). En segon lloc, alguns refugiats tenien

clarament un interès amorós cap a elles que feia que haguessin de marcar uns límits molt estrictes, limitant així la seva llibertat i no podent actuar com sí que ho feien altres voluntaris homes. Seguidament, van ser víctimes del masclisme per part d'homes refugiats: van rebre comentaris inapropiats, alguns faltaven el respecte a les voluntàries infravalorant la seva presència o sobrepassaven el seu espai personal i, fins i tot, van rebre mirades de recel, sumat als prejudicis de ser una dona blanca europea que els estava intentant ajudar.

En aquesta línia, no s'esperaven haver-se d'enfrontar amb problemàtiques del propi país, com ara el masclisme i el racisme dels grecs vers els refugiats (i a vegades cap a elles), que van portar a situacions incòmodes, causades per homes intimidant-les o fins i tot fent-les passar por.

Finalment, es comentarà l'últim objectiu secundari "saber l'impacte real de l'experiència un cop es torna a la vida quotidiana". La realització del voluntariat ha generat tot una sèrie d'impactes positius, tal com deia McGehee & Santos (2005). Moltes entrevistades van estar molt actives al tornar de Grècia, fent tota mena d'actes per reivindicar la situació i donar a conèixer la seva experiència. A banda d'això, el voluntariat els ha permès fer un creixement personal i guanyar autoconeixement, fer un canvi de l'escala de valors, prendre consciència dels privilegis de ser europea i prendre consciència de la injustícia i la crueltat del món on viuen.

Tot i això, tal com advertia Raymond & Hall (2008) és poc probable que aquests canvis perdurin realment al llarg del temps. S'ha observat que moltes entrevistades van tornar a la normalitat, deixant d'involucrar-se activament per la situació, però també és cert que van patir una transformació. La conscienciació i els coneixements obtinguts just al tornar del viatge es van esvaïr mica en mica, però inconscientment van adquirir una capacitat per qüestionar-se certes coses que abans haguessin acceptat sense problemes. No són canvis que es puguin percebre al dia a dia o aspectes concrets de les seves vides, sinó una postura que han adquirit a través d'un procés que les va fer madurar a marxes forçades. Aquesta nova actitud davant del món és el verdader fruit del voluntariat i el canvi real que han patit.

Per acabar es pot concloure que ser dona és un component important i condicionant a l'hora de fer turisme de voluntariat a Grècia amb refugiats. Ja sigui perquè implica prendre precaucions que limiten la llibertat de moviments, pel masclisme dels homes amb qui es poden trobar o perquè en alguns casos realment es poden sentir amenaçades per la seva seguretat personal. Cal tenir en compte que l'experiència ve marcada per les relacions humanes i que les persones amb qui s'han de relacionar provenien de cultures distintes amb una concepció del sexe i dels rols femenins diferents. És per això que, en aquest cas, fer turisme de voluntariat implica no només una bona preparació en temes de logística i seguretat, sinó en qüestions de gènere.

7. BIBLIOGRAFIA

- Alexander, Z. (2012). International volunteer tourism experience in South Africa: an investigation into the impact on the tourist. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21(7), 779-799. <https://doi.org/10.1080/19368623.2012.637287>
- Bandyopadhyay, R. (2019). Volunteer tourism and “The White Man’s Burden”: globalization of suffering, white savior complex, religion and modernity. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(3), 327-343. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1578361>
- Baron-Cohen, S. (2003). *The essential difference: The male and female brain*. London: Penguin.
- Blasco, M. (2018). Instantània del voluntariat. Recuperat de <http://voluntaris.cat/instantania-del-voluntariat/>
- Brown, S. (2005). Travelling with a purpose: Understanding the motives and benefits of volunteer vacationers. *Current Issues in Tourism*, 8(6), 479-496. <https://doi.org/10.1080/13683500508668232>
- Bussell, H., & Forbes, D. (2002). Understanding the volunteer market: the what, where, who and why of volunteering. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 7(3), 244-257. <https://doi.org/10.1002/nvsm.183>
- Butcher, J. (2003). *The moralization of tourism: Sun, sand and saving the world?* London: Routledge.
- Butcher, J. (2011). Volunteer tourism may not be as good as it seems. *Tourism Recreation Research*, 36, 75-76. <https://doi.org/10.1080/02508281.2011.11081661>
- Cadesky, J., Smith, M. B., & Thomas, N. (2019). The gendered experiences of local volunteers in conflicts and emergencies emergencies. *Gender & Development*, 27(2), 371-388. <https://doi.org/10.1080/13552074.2019.1615286>
- Calero, J. F. (2016). Caminos de dolor a Europa: las rutas alternativas a los Balcanes de los refugiados. *ABC*. Recuperat de <https://www.abc.es/internacional/20150828/abci-mapa-rutas-inmigracion-europa-201508280935.html>
- Campbell, R., & Warner, A. (2016). Connecting the Characteristics of International Volunteer Experiences with Their Impacts: A Canadian Case Study. *Voluntas*, 27, 549-573. <https://doi.org/10.1007/s11266-015-9550-x>
- Caparrós, M. (2018). Volunturismo: El riesgo del voluntariado para turistas que mueve millones de euros. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/elpais/2018/12/11/eps/1544541087_701313.html
- Cattan, M., Hogg, E., & Hardill, I. (2011). Improving quality of life in ageing populations: What can volunteering do? *Maturitas*, 70(4), 328-332. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2011.08.010>
- Clark, K. (1978). *The two-way street – a survey of volunteer service abroad*. Wellington: New Zealand Council for Educational Research.
- Clary, E. G., & Snyder, M. (1999). The motivations to volunteer: Theoretical and practical considerations. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 156-159. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00037>

- Comissió Europea. (2017). La crisi migratòria. Recuperat de <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/ca/>
- Cnaan, R. A., Handy, F., & Wadsworth, M. (1996). Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25(3), 364-383. Recuperat de <https://doi.org/10.1177/0899764096253006>
- Dasgupta, S., & Kascak, L. (2017). #InstagrammingAfrica: The Narcissism of Global Voluntourism. Recuperat de <https://psmag.com/economics/instagrammingafrica-narcissism-global-voluntourism-83838>
- Davies, T. (2017). Violent Inaction: The Necropolitical Experience of Refugees in Europe. *Antipode*, 49(5), 1263-1284. <https://doi.org/10.1111/anti.12325>
- Dong, H. D. (2015). The Effects of Individual Risk Propensity on Volunteering. *Nonprofit Management and Leadership*, 26(1), 5-18. <https://doi.org/10.1002/nml.21139>
- Einolf, C. J. (2011). Gender Differences in the Correlates of Volunteering and Charitable Giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(6), 1092-1112. <https://doi.org/10.1177/0899764010385949>
- Fast, L. (2007). Characteristics, context and risk: NGO insecurity in conflict zones. *Disasters*, 31(2), 130-154. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2007.01001.x>
- Fast, L. (2014). Aid in Danger: The Perils and Promise of Humanitarianism. *International Review of the Red Cross*, 96(894), 641-648. <https://doi.org/10.1017/S1816383115000156>
- Foucault, M. (1997). *The birth of biopolitics*. In P. Rabinow (ed) Michel Foucault: Ethics, Subjectivity, and Truth (p. 73-80). New York: New Press.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge: MA: Harvard University Press.
- Gomez, R., Newell, B. C., & Vannini, S. (2020). Empathic Humanitarianism: Understanding the Motivations behind Humanitarian Work with Migrants at the US-Mexico Border. *Journal on Migration and Human Security*, 8(1), 1-13. <https://doi.org/10.1177/2331502419900764>
- Groble, P., & Brudney, J. L. (2015). When Good Intentions Go Wrong: Immunity under the Volunteer Protection Act. *Nonprofit Policy Forum*, 6(1), 3-24. <https://doi.org/10.1515/npf-2014-0001>
- Guasch, A. (2017). L'acord entre Europa i Turquia: una solució a mitges. *La Vanguardia*. Recuperat de <https://www.lavanguardia.com/facebook-ia/20170620/423443204288/acord-unio-europea-turquia-refugiats.html>
- Guttentag, D. A. (2009). The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism. *International Journal of Tourism Research*, 551(6), 537-551. <https://doi.org/10.1002/jtr.727>
- Halttunen, K. (1995). Humanitarianism and the Pornography of Pain in Anglo-American Culture. *The American Historical Review*, 100(2), 303-334. <https://doi.org/10.2307/2169001>
- Han, H., Meng, B., Chua, B., Ryu, H. B., & Kim, W. (2019). International volunteer tourism and youth travelers – an emerging tourism trend. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 36(5), 549-562. <https://doi.org/10.1080/10548408.2019.1590293>
- Haski-Leventhal, D. (2009). Altruism and volunteerism: The perceptions of altruism in four

- disciplines and their impact on the study of volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 39(3), 271-299. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2009.00405.x>
- Herman, M. L., Head, G. L., Jackson, P. M., & Forgarty, T. E. (2004). *Managing Risk in Nonprofit Organizations: A Comprehensive Guide*. Hoboken (New Jersey): Wiley and Sons, Inc.
- Hopgood, S. (2015). The problem with humanitarian intervention. Recuperat de <https://www.zedbooks.net/blog/posts/problem-humanitarian-intervention-smirl/>
- Howlett, S. L., & Collins, A. (2014). Vicarious traumatising : risk and resilience among crisis support volunteers in a community organisation. *South African Journal of Psychology*, 44(2), 180-190. <https://doi.org/10.1177/0081246314524387>
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Human Rights Watch. (2017). *“Like Living in Hell”: Police Abuses against Child and Adult Migrants in Calais*. New York: Human Right Watch.
- Jaffe, E., Sasson, U., Knobler, H., Aviel, E., & Goldberg, A. (2012). Volunteers and the Risk of Posttraumatic Stress Disorder. *Nonprofit Management and Leadership*, 22(3), 367-377. <https://doi.org/10.1002/nml.20059>
- Jasper, J. M. (1998). The Emotions of Protest: Affective and Reactive Emotions in and around Social Movements. *Sociological Forum*, 13(3), 397-424.
- Jones, A. (2008). The Rise of Global Work. *Institute of British Geographers*, 33(1), 12-26.
- Junek, O., Binney, W., & Winn, S. (2006). All-female travel: What do women really want? *Tourism*, 54(1), 53-62. Recuperat de <https://hrcak.srce.hr/161433>
- Kalu, M. E. (2019). Using Emphasis-Purposeful Sampling-Phenomenon of Interest-Context (EPPiC) Framework to Reflect on Two Qualitative Research Designs and Questions: A Reflective Process. *The Qualitative Report*, 24(10), 2524-2535. Recuperat de <https://nsuworks.nova.edu/tqr/vol24/iss10/9>
- Kaplan, S., & Garrick, B. J. (1981). On The Quantitative Definition of Risk. *Risk Analysis*, 1(1), 11-27. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1981.tb01350.x>
- Komenská, K. (2017). Moral Motivation in Humanitarian Action. *Human Affairs*, 27(2), 145-154. <https://doi.org/10.1515/humaff-2017-0013>
- Kulik, L., Bar, R., & Dolev, A. (2016). Gender differences in emergency volunteering. *Journal of Community Psychology*, 44(6), 695-713. <https://doi.org/10.1002/jcop>
- Lacey, G., Peel, V., & Weiler, B. (2012). Disseminating the voice of the other: A Case Study Of Philanthropic Tourism. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 1199-1220. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.01.004>
- Lester, A. (2002). Obtaining the «Due observance of Justice»: The Geographies of Colonial Humanitarianism. *Environment and Planning D: Society and Space*, 20(3), 277-293. Recuperat de <https://doi.org/10.1068/d42j>
- Liamputtong, P., & Streiner, D. L. (2008). *Qualitative Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

- Lo, A. S., & Lee, C. Y. S. (2011). Motivations and perceived value of volunteer tourists from Hong Kong. *Tourism Management*, 32(2), 326-334. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.03.002>
- Lyons, K. D., & Wearing, S. (2012). Reflections on the Ambiguous Intersections between Volunteering and Tourism. *Leisure Sciences*, 34(1), 88-93. <https://doi.org/10.1080/01490400.2012.633858>
- Macdonald, K. (2019). Between catcalls and sharing space: Intimacy in volunteer abroad. *Women's Studies International Forum*, 73, 42-49. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.12.006>
- McGehee, N. G., & Santos, C. A. (2005). Social change, discourse, and volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 760-762. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.12.002>
- Meertens, R. M., & Lion, R. (2008). Measuring an Individual's Tendency to Take Risks : The Risk Propensity Scale 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(6), 1506-1520. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2008.00357.x>
- Moreno Alarcón, D., & Cañada Mullor, E. (2018). *Dimensions de gènere en el treball turístic*. Barcelona: Alba Sud Editorial.
- Moreno, S. D. (2008). Las desigualdades de género en las ONG de desarrollo: discursos, prácticas y procesos de cambio. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 1(122), 119-144. Recuperat de <https://doaj.org/article/72ad3387a1de4b7daded22c3ad202148>
- Mostafanezhad, M. (2014). Volunteer tourism and the popular humanitarian gaze. *Geoforum*, 54, 111-118. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.04.004>
- Müller, C. V., & Scheffer, A. B. B. (2019). Life and work issues in volunteer tourism: a search for meaning? *Revista de Administração Mackenzie*, 20(1). <https://doi.org/10.1590/1678-6971/eRAMG190095>
- Novelli, M. (2005). *Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Ntavanellos, A. (2020, març 23). La crisis de refugiados en la frontera entre Grecia y Turquía. *Rebellion.org*.
- ONU Voluntarios. (2018). *Informe sobre el estado del voluntariado en el mundo 2018: El lazo que nos une: Voluntariado y resiliencia comunitaria*. Recuperat de https://unv-swvr2018.org/index_sp.php
- Paret, K. E., Mayorga, M. E., & Lodree, E. J. (2020). Assigning spontaneous volunteers to relief efforts under uncertainty in task demand and volunteer availability. *Omega*, 16(4), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2020.102228>
- Perelló Tomás, F. (2007). Tejiendo disidencias: Una aproximación a las transformaciones de genero en el campo del voluntariado. *Arxius de Sociologia*, 17, 75-90. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2698119>
- Pompurová, K., Sokolová, J., & Cole, D. (2020). Domestic Volunteer Tourism Demand in Slovakia. *European Journal of Tourism Research*, 25, 1-15. Recuperat de <http://ejtr.vumk.eu/index.php/volume25>

- Raymond, E. M., & Hall, C. M. (2008). The development of cross- cultural (mis)understanding through volunteer tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 530-543. <https://doi.org/10.1080/09669580802159610>
- Salvador, M. (2015). Quins són els impactes del turisme de voluntariat? *Alba Sud*. Recuperat de <http://www.albasud.org/noticia/ca/1143/cu-les-son-los-impactos-del-turismo-de-voluntariado>
- Sánchez Apellániz, M. (1997). *Mujeres, Dirección y Cultura Organizacional*. Madrid: CIS y FEDEPE.
- Sandri, E., & Doidge, M. (2019). 'Friends that last a lifetime': the importance of emotions amongst volunteers working with refugees in Calais. *The British Journal of Sociology*, 70(2), 463–480. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12484>
- Sherraden, M., Lough, B., & Moore McBride, A. (2008). Effects of international volunteering and service: Individual and institutional predictors. *Voluntas*, 19, 395-421.
- Sherraden, M., Stringham, J., Sow, S. C., & McBride, M. A. (2006). The Forms and Structure of International Voluntary Service. *Voluntas*, 17(156), 163-180. <https://doi.org/10.1007/s11266-006-9011-7>
- Simpson, K. (2005). Dropping Out or Signing Up? The Professionalisation of Youth Travel. *Antipode*, 37(3), 447-469. <https://doi.org/10.1111/j.0066-4812.2005.00506.x>
- Sin, H. L., Oakes, T., & Mostafanezhad, M. (2015). Traveling for a cause: Critical examinations of volunteer tourism and social justice. *Tourist Studies*, 15(2), 119-131. <https://doi.org/10.1177/1468797614563380>
- Söderman, N., & Snead, S. L. (2008). *Opening the gap: the motivation of gap year travellers to volunteer in Latin America*. *Journeys of Discovery in Volunteer*. Wallingford: CABI Publishing.
- Stainton, H. (2016). A segmented volunteer tourism industry. *Annals of Leisure Research*, 61(1), 256-258. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2016.09.011>
- Stoddard, A., Harvey, P., Czwarno, M., & Breckenridge, M.-J. (2019). Aid Worker Security Report 2019, Speakable: Addressing sexual violence and gender-based risk in humanitarian aid. *Humanitarian Outcomes*, June.
- Taniguchi, H. (2006). Men's and Women's Volunteering: Gender Differences in the Effects of Employment and Family Characteristics. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(1), 83–101. <https://doi.org/10.1177/0899764005282481>
- Tourism Research & Marketing. (2008). *Volunteer tourism: A global analysis. A report by tourism research and marketing*. Barcelona, Spain: Association for Tourism and Leisure Education.
- UNHCR. (2020). Mediterranean Situation. Recuperat de https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean#_ga=2.159427197.1565246481.1586509118-1363891787.1586509118
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze*. London: Sage.
- Varela, N. (2015). *Feminismo para principiantes*. Barcelona: Ediciones B.
- Voluntourism.org. (2011). Voluntourism. Recuperat 16 gener 2020, de <http://www.voluntourism.org/>

- Wearing, S. (2001). *Volunteer tourism: experiences that make a difference*. Wallingford: CABI Publishing.
- Wearing, S., & McGehee, N. G. (2013). Volunteer tourism: A review. *Tourism Management*, 38(October), 120-130. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.03.002>
- Wearing, S., & Ponting, J. (2009). *Breaking down the system: how volunteer tourism contributes to new ways of viewing commodified tourism*. In T. Jamal & M. Robinson *The SAGE handbook of tourism studies*. London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9780857021076.n15>
- Whittaker, J., Mclennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358-368. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.07.010>
- Wilson, E., & Donna, E. L. (2008). The Solo Female Travel Experience: Exploring the 'Geography of Women's Fear'. *Current Issues in Tourism*, 11(2), 167-186. <https://doi.org/10.2167/cit342.0>
- Wong, J., Newton, J. D., & Newton, F. J. (2014). Effects of power and individual-level cultural orientation on preferences for volunteer tourism. *Tourism Management*, 42, 132-140. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.11.004>
- Wymer, W. (2011). The Implications of Sex Differences on Volunteer Preferences. *Voluntas*, 22, 831-851. <https://doi.org/10.1007/s11266-010-9174-0>
- Yang, E. C. L., Khoo-Lattimore, C., & Arcodia, C. (2018). Constructing Space and Self through Risk Taking. *Journal of Travel Research*, 57(2), 260-272. <https://doi.org/10.1177/0047287517692447>